

ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ

Η ΟΥΓΓΡΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

...Στην Ουγγαρία... το κίνημα των μαζών ήταν τόσο ισχυρό και τόσο ριζοσπαστικό που μέσα σε λίγες μέρες έκαμε κυριολεκτικά σκονη και το Κ.Κ. και ολακερο τον κρατικό μηχανισμό...

...Τα εργατικά Συμβούλια γεννήθηκαν σχεδόν παντού, και η επέκτασή τους σ' όλη τη χώρα ήταν υποθεση λίγων ωρών. Το ότι είχαν χαρακτήρα προτύπου, δεν προκύπτει απ' το ότι ήταν "εργατικά". Δεν εξαρτάται ούτε από την "προλεταριακή συνθεση" τους ούτε απ' το ότι γεννιούνταν μέσα σε "επιχειρήσεις παραγωγής", ούτε ακόμα από τις εξωτερικές οψεις της "μορφής" Συμβουλίου καθ'αυτήν.

Η αποφασιστική τους σπουδαιότητα εγκείται: (α) στην εγκαθίδρυση της άμεσης δημοκρατίας, μ' άλλα λόγια της αληθινής πολιτικής ισοτήτας (της ισοτήτας ως προς την εξουσία). (β) στο ριζωμα τους σε συγκεκριμένες συλλογικότητες (που δεν είναι αναγκαίο να είναι μόνο των "εργοστασιών") (γ) στα σχετικά αιτήματά τους για αυτοδιαχείριση και για κατάργηση των νορμών εργασίας...

... Αν μιλω για “αυτονομα” μαζικά οργανα, δεν είναι μονον επειδη πχ, δεν υπακουουν σε ατομα, σε κομματα ή σε “κυβερνηση”. Τα ονομαζω ετσι διοτι και καθοσον δεν δεχονται την καθιδρυμενη θεσμιση της κοινωνιας. Αυτο σημαίνει, ειδικοτερα: πρωτον οτι αρνουνται καθε νομιμοτητα σε μια εξουσια που δεν πηγαζει απ’ αυτα τα ιδια· και δευτερον, οτι αποκρουουν στους κολπους τους τη διαιρεση αναμεσα σ’ εκεινους που αποφασιζουν και σ’ εκεινους που εκτελουν...

...η “πολιτικη” αντιπροσωπευση τεινει να “διαπαιδαγωγησει”... [να εθισει] τους ανθρωπους στην πεποιθηση οτι δεν μπορουν να διαχειριζονται τα προβληματα της κοινωνιας, οτι υπαρχει μια ειδικη κατηγορια ανθρωπων προικισμενων με την ειδικη ικανοτητα να “κυβερνουν”. Η διαρκης αντιπροσωπευση παει μαζι με την “πολιτικη ως επαγγελμα”. Συντελει ετσι στην πολιτικη απαθεια, κι αυτη, με τη σειρα της, μεγαλωνει μεσα στο πνευμα των ανθρωπων το χασμα αναμεσα στην εκταση και στην πολυπλοκοτητα των κοινωνικων προβληματων και στην ικανοτητα τους να καταπιασθουν μ’ αυτα...

...Στην οργανωση του Συμβουλιου, ολες οι αποφασεισ πρεπει κατ’ αρχην να λαμβανονται, οποτε είναι πρακτικως δυνατον, απο το συνολο των ενδιαφερομενων προσωπων, δηλαδη, απο τη γενικη συνελευση του “πολιτικου σωματος” (ειτε προκειται για εργοστασιο, για διοικηση, για πανεπιστημιο ή για συνοικια). Μια ομαδα αντιπροσωπων εξασφαλιζει την εφαρμογη των αποφασεων της γενικης συνελευσης και τη συνεχεια της διαχειρισης που χωριζει τις συνοδους της συνελευσης.

Οι αντιπροσωποι εκλεγονται, και ανακαλονται διαρκως (εκτεθειμενοι καθε στιγμή σε ακαριαια ανακληση)...

Το σημαντικό σημείο είναι ότι η εξουσία του αποφασίζει ανήκει στη γενική συνέλευση, η οποία μπορεί να αναθεωρήσει τις αποφάσεις των αντιπροσώπων...

...ούτε η εξουσία της γενικής συνέλευσης, ούτε το ανακλήτο των αντιπροσώπων, ούτε η ευθύνη τους ενώπιον της συνέλευσης, δεν είναι πανακείες που “εγγυώνται” ότι είναι αδύνατος ένας γραφειοκρατικός ή άλλος εκφυλισμός της επανάστασης. Η εξέλιξη των Συμβουλίων, και κάθε άλλου αυτονομίου οργανισμού, και η μελλοντική τους τύχη, εξαρτώνται από την αυτο-κινητοποίηση και την αυτο-δραστηριότητα των μαζών, από το τί θα κάμουν ή δε θα κάμουν οι άνθρωποι, από την ενεργό συμμετοχή τους στη ζωή των συλλογικών οργάνων, από τη θέληση τους να ριχνουν όλο τους το βάρος σε κάθε στιγμή του processus: συζήτηση, επεξεργασία, απόφαση, εφαρμογή και έλεγχος...

...Εκείνο που κρίνεται εδώ είναι η “εξάλειψη του επαγγελματισμού” στην πολιτική, η καταργήση της ως ειδικής και χωριστής σφαιρας δραστηριότητας και αρμοδιότητας· και, αντιστοίχα, η καθολική πολιτικοποίηση της κοινωνίας σημαίνει απλώς ότι οι υποθέσεις της κοινωνίας είναι, στην πράξη και όχι στα λόγια, υπόθεση όλων...

«Στα χρονια που θα 'ρθουν, ολα τα προβληματα που εχουν βαρυνουσα σημασια συνοψιζονται σε τουτο: Ειστε υπερ ή κατα της δρασης και του προγραμματος των ουγγρων εργατων;» **1**

Πρεπει να ζητησω συγγνωμη που παραθετω αποσπασμα απο δικο μου κειμενο. Ομως, μετα απο εικοσι χρονια περιοριζομαι σ' αυτες τις λιγες γραμμες – και πιο επιμονα, πιο αγρια, ισως, απ' οσο την εποχη που τις εγραφα. Και δεν ειναι ο,τι συντελεστηκε —ή μαλλον ο,τι δεν συντελεστηκε— στην “σφαιρα των ιδεων” απο τοτε, δεν ειναι η σιωπη που περιβαλλει την ουγγρικη επανασταση του 1956 μεσα σ' ολη πραγματι τη φιλολογια της “αριστερας”, της “νεας αριστερας” και της “ακρας αριστερας”, που θα μπορουσε ν' αλλαξει τη σταση μου.

Στ' αληθεια, αυτη η σιωπη ειναι ο αρκετα δυσοιωνος δεικτης και της ποιτητας αυτης της φιλολογιας και των λανθανοντων κινητρων αυτων που εκλαμβανουν τον εαυτο τους για “επαναστατη”. Και δεν ειναι υπερβολη να πουμε πως αυτη η σιωπη ειναι ενα απο τα σημαδια της κυριαρχιας των αντιδραστικων ιδεων στον συγχρονο κοσμο. Σημαινει οτι η σταλινικη γραφειοκρατια εξακολουθει, εστω και λιγοτερο αμεσα, να αποφασιζει ποια θεματα επιτρεπεται να συζητιουνται και ποια απαγορευεται. (Σημερα, οι κυριως αντιδραστικες ιδεες ειναι φυσικα οι ιδεες της γραφειοκρατιας – και οχι οι ιδεες του Ροναλντ Ρεηγκαν. Αλλωστε, χωρις πολλην αμφιβολια, ο Ρεηγκαν και ο Μπρεζνιεφ θα βρισκονταν συμφωνοι οσον αφορα στην Ουγγαρια).

Αυτονοητο πως δεν μπορούμε να εκτιμήσουμε μόνο μ' αυτό το κριτήριο την πραγματική συγκρούση και την πραγματική επίδραση της ουγγρικής επανάστασης. Εναντι της ιδεολογικής καταστολής της αναμνήσης των γεγονότων του 1956 (και εδώ πρέπει να παρούμε τη λέξη “καταστολή” (repression) με την ψυχαναλυτική έννοια, που είναι και η έννοια της λέξης στα αγγλικά, με την έννοια της “απωθησης”), είναι βεβαιο ότι η σημασία τους δεν επαψε να μεγαλώνει.

Αφήνοντας κατά μέρος τις πιθανές υποχθόνιες συνέπειες στις ανατολικές χώρες και στην ίδια την Ρωσία, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η πλατιά διάδοση της ιδέας της αυτοδιαχείρισης κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες πρέπει να συσχετιστεί με τις παραδειγματικές διεκδικήσεις των ουγγρικών εργατικών Συμβουλίων. Επίσης, δεν είναι προφανώς τυχαίο το ότι οι πιο πολλές οργανώσεις που εκθειάζουν την “αυτοδιαχείριση” (ιδίως τα ρεφορμιστικά κομμάτια και τα συνδικατά – μα δεν είναι τα μονα) τηρούν σιγή για την Ουγγαρία και προτιμούν ν' αναφέρονται π.χ. στο πιο σεβαστό (και χωρίς περιεχόμενο) “μοντέλο” της Γιουγκοσλαβίας. Χωρίζοντας έτσι την ιδέα της αυτοδιαχείρισης από την εξουσία των εργατικών Συμβουλίων και της καταστροφής της υφισταμένης τάξης, βρισκουν τον τρόπο να παρουσιάζουν την αυτοδιαχείριση σαν ένα στοιχείο που θα μπορούσαμε να το προσθεσουμε απλώς, χωρίς πολλά δακρυά, στο σημερινό σύστημα.

Δεν είναι λιγότερο αλήθεια, ότι η διάδοση αυτής της ιδέας υποσκαπεί τα θεμέλια της κυριαρχίας της γραφειοκρατίας· και τίποτα δεν επιτρέπει να βεβαιώσουμε ότι οι ρεφορμιστές γραφειοκράτες θα καταφέρουν να την κάνουν απλό διακοσμητικό στοιχείο της κατεστημένης τάξης.

Μιλήσα για τη σιωπή που περιβάλλει εδώ και χρόνια την ουγγρική επανάσταση. Η βιβλιογραφία η σχετική με τα γεγονότα του 1956 στην Ουγγαρία υπολογίζεται σήμερα σε πολλές χιλιάδες τομους. Μα προκειται στην ουσία για γραπτά ειδικών, προορισμένα για ειδικούς. Εκείνο που φανερώνουν, είναι πιο πολύ η τεραστία επέκταση της αγοράς της παιδείας, του γραψιματος και των εκδόσεων παρά η πραγματική αναγνώριση της επαναστατικής σημασίας του 1956. Κατά τις δεκαετίες μετά το 1789 ή το 1917, είδαμε να εκδίδονται ελάχιστα κείμενα “πανεπιστημιακά” ή “επιστημονικά” για τη γαλλική και τη ρωσική επανάσταση.

Αλλά βρεθήκαμε μπροστά σε μια ασυνήθιστη εμφάνιση ολό και περισσότερο *πολιτικών* κειμένων σχετικά μ’ αυτές. Εγγραφαν για να *παρουν θέση*: ήταν υπέρ ή κατά. Όσοι ήταν υπέρ εβλεπαν τα γεγονότα της Γαλλίας και της Ρωσίας ως παραδειγμα, κάλουσαν τους συμπατριώτες του να δράσουν όπως ο λαός του Παρισιού ή οι εργάτες του Πετρογκραντ, και προσπαθούσαν να εξηγήσουν και να υπερασπισουν τη δράση των επαναστατών εναντίον των αντιδραστικών ιδεολογιών της εποχής τους.

Βεβαία, η γαλλική και η ρωσική επανάσταση υπηρξαν “νικηφορές” (αν και για λίγο), και η ουγγρική επανάσταση “ηττηθηκε” (μονολογι αυτή η ηττα οφειλεται μονο στην καταληψη της χωρας απο τον ισχυροτερο στρατο του κοσμου). Αλλά το 1871 και η Κομμουνά του Παρισιού ειχε τσακιστει κι αυτή, όμως αυτό δεν εμποδισε τους επαναστατες, επι μισον αιωνα απο τοτε, κι ακομα και σημερα, να εξαίρουν το παραδειγμα της και να συζητουν τα διδαγματα της. Το οτι ο ρωσικος στρατος συνετριψε την ουγγρική επανάσταση, αυτό εξηγει ίσως τη μικρη απηχηση που ειχε στα λαϊκα στρωματα, *οχι όμως* τη συστηματική σιωπή των “επαναστατών” και των “αριστερων διανοουμενων”.

Ή μήπως οι ιδεες θα επαυαν ν' αληθευουν και να ισχυουν οταν τα ρωσικα αρματα βαλθουν να πυροβολουν εναντιον τους;

Τα πραγματα, ωσοσο, γινονται πιο ξεκαθαρα, οταν εξετασουμε το περιεχομενο, το νοημα και τα αναγκαια επακολουθα της ουγγρικης επαναστασης. Μποουμε τοτε να καταλαβομε αυτη η σιωπη τί ακριβως σημαινει: αμεση συνεπεια του ριζοσπαστικου χαρακτηρα αυτης της επαναστασης και αποπειρα να σβησουν τη σημασια της και την αναμνηση της.

Η συγχρονη κοινωνια ειναι κοινωνια γραφειοκρατικου καπιταλισμου. Στη Ρωσια, στην Κινα και στις αλλες χωρες που περνιουνται για “σοσιαλιστικες” πραγματωνεται η πιο καθαρη, η πιο ακραια μορφη —η ολοκληρωμενη μορφη— του γραφειοκρατικου καπιταλισμου. Η ουγγρικη επανασταση του 1956 ηταν η πρωτη και, ισαμε τωρα, η μονη ολοκληρωμενη επανασταση εναντιον του ολοκληρωμενου γραφειοκρατικου καπιταλισμου – η πρωτη που προαναγγελει το περιεχομενο και τον προσανατολισμο των μελλοντικων επαναστασεων στη Ρωσια, στην Κινα και αλλου.

Δεκαετιες ολακερες οι “μαρξιστες”, οι “αριστεροι διανοουμενοι”, οι αγωνιστες κλπ. συζητουσαν —και συνεχιζουν— για το αν ειναι σωστη ή οχι η σταλινικη πολιτικη, για τις αιτιες και την ακριβη ημερομηνια του ρωσικου “Θερμιδορ”, για το βαθμο εκφυλισμου της ρωσικης επαναστασης, για τη κοινωνικη φυση των καθεστωτων της Ρωσιας και της ανατολικης Ευρωπης (Εκφυλισμενα εργατικα κρατη; Εκφυλισμενα μη εργατικα κρατη; Σοσιαλιστικα κρατη με καπιταλιστικες παραμορφωσεις; Καπιταλιστικα κρατη με σοσιαλιστικες παραμορφωσεις;).

Οι εργάτες και η ουγγρική νεολαία πήραν τα όπλα, και βάλανε με την πράξη τους τελεία και παύλα σ' αυτές τις συζητήσεις.

Αποδείξανε με τις πράξεις τους ότι η διαφορά μεταξύ εργατών και του “εργατικού κράτους” είναι η διαφορά μεταξύ ζωής και θανάτου· και ότι προτιμούσαν να πεθάνουν πολεμώντας το “εργατικό κράτος” παρά να ζουνε ως εργάτες κάτω από το “εργατικό κράτος”.

Όπως ο μερικώς γραφειοκρατικός καπιταλισμός της Δύσης, έτσι και ο ολοκληρωμένος γραφειοκρατικός καπιταλισμός της Ανατολής είναι γεμάτος αντιφάσεις και ξεσχίζεται από διαρκή κοινωνική συγκρούση. Αυτές οι αντιφάσεις, αυτή η συγκρούση, παίρνουν περιοδικώς οξεία μορφή, και το σύστημα βαδίζει προς μιά ανοιχτή κρίση. Ή η πίεση του πληθυσμού, που υφίσταται την εκμετάλλευση και την καταπίεση, μπορεί να φτάσει ως την εκρήξη. Ή, πριν γίνει αυτό, η κυρίαρχουσα γραφειοκρατία μπορεί να δοκιμάσει να κάμει στον εαυτό της μερικές “μεταρρυθμίσεις”.

Οι τομείς όπου αντιφάσεις και συγκρούση είναι πιο εκδηλές και πιο πιεστικές είναι φυσικά οι τομείς της “οικονομίας” και της “πολιτικής”. Σχεδόν διαρκές οικονομικό χάος, συμφυές με το γραφειοκρατικό “σχεδιάσμο” (που, βαθύτερα, έχει τις ρίζες του στη συγκρούση που γνωρίζει αδιαλείπτως η παραγωγή), **2** και πανταχού παρούσα πολιτική καταπίεση εμφανίζονται ως οι πιο ανυποφορές όψεις του ολοκληρωτικού γραφειοκρατικού καπιταλισμού. Όψεις, φυσικά, παρά πολύ αλληλοεξαρτώμενες και αλληλοπροσδιοριζόμενες – και είναι και οι δύο το αναγκαίο προϊόν της κοινωνικής δομής του συστήματος.

Πραγματι, όσο αφανταστό και αν είναι δυνατόν να φανεί, το σύνολο της διεθνούς “αριστεράς” δε φαίνεται να βλέπει εδώ παρά

μονο δευτερευουσες ελλειψεις και αδυναμιες που μπορούν να βελτιωθουν. Ετσι που οι “μεταρρυθμισεις” που θα τις εξαλειψουν, διατηρωντας αθικτη την ουσια του συστηματος, (νεα μεταμορφωση του τετραγωνισμού του κυκλου), γινονται ευμενως δεκτες στη Δυση απο τους υποψηφιους – γραφειοκρατες και τους φανερους ή μεταμφιεμενους ιδεολογους τους (“σοσιαλιστες”· “αιρετικους” ή και “ορθοδοξους”, σημερα, κομμουνιστες, στην Ιταλια, στη Γαλλια κλπ· τροτσκιστες “προοδευτικους” δημοσιογραφους· διαφορων τυπων συνοδοιπορους διανοουμενους απο χτεσινους υπαρξιστες φιλοσοφους οπως ο Σαρτρ και η ομαδα των *Temps Modernes*, ισαμε σημερινους “ριζοσπαστες οικονομολογους” οπως ο Νουτι κλπ.).

Δεν ειναι δυσκολο να καταλαβουμε γιατι και πως αυτοι οι αλλοκοτοι ομοτραπεζοι βρεθηκαν λιγο πολυ ομοφωνοι στην υποστηριξη τους προς τον Γκομουλκα το 1956-57 και στην “αντιθεση” τους για την εισβολη στην Τσεχοσλοβακια το 1968, ενω για ο,τι αγγιζει την ουγγρικη επανασταση, επιδοθηκαν σε επαισχυντες συκοφαντιες (“κομμουνιστες”), επιδοκιμασαν την τελικη εισβολη (Σαρτρ), ειδανε αφ’ υψηλου τις “σπασμωδικες”, “στοιχειωδεις” και “αυθορμητες” ενεργειες των ουγγρων εργατων (Μαντελ), ή καταφυγανε στη σιωπη οσο πιο γρηγορα μπορούσαν.

Το 1956, ο πολωνικος λαος δεν πηρε τα οπλα. Παρολη την αναπτυξη τους και την ενεργητικοτητα τους, τα εργατικα Συμβουλια ποτε δεν ειχανε θεσει ρητα υπο αμφισβητηση την υφισταμενη δομη της εξουσιας. Το κομμουνιστικο κομμα καταφερε στην ουσια —με τιμημα μια μικρη εκκαθαριση στις γραμμες του και με μερικες μεταθεσεις προσωπικου— να ελεγχει την κατασταση καθ’ ολη την κρισιμη περιοδο, και να καταπνιξει ετσι στο τελος, το μαζικο κινημα. **3**

Τα πράγματα ήταν ακόμα πιο ξεκαθαρα στην Τσεχοσλοβακία το 1968 – και οι διαμαρτυρίες της “αριστερας” ακόμα πιο θορυβωδεις. Γιατι, σ’ αυτην την περιπτωση, βλεπετε, δεν υπηρχε κανενας κινδυνος: Πραγματι, κανενα σημαδι αυτονομης δραστηριοτητας των μαζων. Η νεα διευθυνση του Κ.Κ. ζητουσε να εισαγαγει καποιες “δημοκρατικες” μεταρρυθμισεις και αποκεντρωση της οικονομιας ως ενα βαθμο.

Αυτονοητο πως ο λαος δεν μπορουσε παρα να ευνοει αυτα τα μετρα. Μια μεταρρυθμιση που ερχεται εκ των ανω, και με την υποστηριξη του λαου, τι θαυμαστο ονειρο για τους σημερινους “επαναστατες”. Οπως ελεγε ο Μαντελ, αυτο θα “επετρεπε σε εκατομμυρια προλεταριους να ταυτιστουν και παλι με το εργατικο Κρατος”. Σε παρομοιες περιπτώσεις προφανως συγχωρεται να μεμφεται κανεις τα ρωσικα αρματα.

Στην Ουγγαρια ομως, το κινημα των μαζων ήταν τοσο ισχυρο και τοσο ριζοσπαστικο που μεσα σε λιγες μερες εκαμε κυριολεκτικα σκονη και το Κ.Κ. και ολακερο τον κρατικο μηχανισμο. Ουτε καν “δυαδικη εξουσια”: Ο,τι υπηρχε ως εξουσια ήταν στα χερια της ενοπλης νεολαιας και των εργατικων Συμβουλιων. Το “Προγραμμα” 4 των εργατικων Συμβουλιων ήταν απολυτως ασυμβιβαστο με τη διατηρηση της γραφειοκρατικης δομης της κοινωνιας. Αξιωνε την αυτοδιαχειριση των επιχειρησεων, να καταργηθουν οι νορμες εργασιας, την δραστικη μειωση των ανισοτητων στους μισθους, το προσταγμα στις γενικες αποψεις του σχεδιασμου, τον ελεγχο στη συνθεση της κυβερνησης, και καινουργιο προσανατολισμο της εξωτερικης πολιτικης. Και ολα τουτα συνομολογηθηκαν και διατυπωθηκαν καθαρα στο διαστημα μερικων ημερων.

Σ' αυτο εδω το κειμενο θα ηταν γελοια ακαιρο να τονιζαμε οτι το ταδε σημειο αυτων των διεκδικησεων ηταν “σκοτεινο” και το δεινα “ανεπαρκες”. Αν οι φονιαδες του Κρεμλινου δεν συντριβανε την επανασταση, η αναπτυξη της θα εφερνε υποχρεωτικα τις αναγκαιες “διευκρινισεις” και “βελτιωσεις”. τα Συμβουλια και ο λαος θα ειχαν αποδειξει ή οχι οτι μπορούσαν να βρουνε μεσα τους την ικανοτητα και την δυναμη να δημιουργησουν μια καινουργια δομη εξουσιας και μια καινουργια θεσμιση της κοινωνιας.

Ταυτοχρονα, η επανασταση θα ελευθερωνε, θα αποδεσμευε ολες τις δυναμεις και ολες τις τασεις του ουγγρικου εθνους. Η ελευθερια του λογου και της οργανωσης για ολους, οποιεσδηποτε και αν ειναι οι ιδιαιτερες πολιτικες γνωμες του καθενος, θεωρηθηκε αμεσως αυτονοητη. Και ηταν αυτονοητο επισης το οτι οι διαφοροι εκπροσωποι της “προοδευτικης ανθρωποτητας” δεν μπορούσαν να το θεωρησουν ανεκτο αυτο τοπραγμα. Στα ματια τους, η ελευθερια λογου και οργανωσης ηταν το σημαδι του “μη καθαρου”, “ετεροκλητου”, “συγκεχυμενου” χαρακτηρα της ουγγρικης επαναστασης – οταν δεν ειδαν σ' αυτην κυνικα την “αποδειξη” οτι η επανασταση δεν ηταν παρα μια “συνωμοσια του ιμπεριαλισμου”.

Θα μπορουσε κανεις να διερωτηθει γιατί ο καπιταλιστικος ιμπεριαλισμος μπορει τον περισσοτερο καιρο να ανεχεται την ελευθερια του λογου, και γιατί ο “σοσιαλιστικος” ιμπεριαλισμος δεν μπορει να την ανεχθει ουτε μια στιγμη. Αλλα ας αφησομε στην ακρη το προβλημα της ελευθεριας καθαυτο.

Ποια ειναι η ιστορικη και κοινωνιολογικη σημασια αυτου του εκτακτου πολλαπλασιασμου κομματων, οργανωσεων κλπ, μεσα σε λιγες μερες; Ειναι ακριβως αυτο: εγινε μια αυθεντικη επανασταση.

Παρομοίος πολλαπλασιασμός, ενώ ταυτόχρονα εκφράζονται με όλες τις παραλλαγές τους οι αντιστοιχικές ιδέες, είναι, πραγματικά, το διακριτικό σημάδι της επανάστασης.

Αν αναγνωρίζουμε επανάσταση στα γεγονότα του 1956 στην Ουγγαρία, είναι όχι παρά, αλλά λόγω ακριβώς αυτής της απεριόριστης έκφρασης των πολιτικών τάσεων, αυτού του “χαοτικού” (για τους γραφειοκράτες και τους φιλισταίους) χαρακτήρα της κοινωνικής εκρηξης. Είναι κοινός τόπος —ή μάλλον θα έπρεπε να είναι— το να πούμε πως μια αληθινή επανάσταση είναι πάντοτε εθνική: όλοι οι τομείς, όλα τα στρώματα ενός έθνους αφήνουν την παθητικότητα τους και την κομφορμιστική υποταγή τους στην παλαιά τάξη. Όλοι προσπαθούν να παρουν ενεργό μέρος στο γκρεμισμό της και στην διαμορφώση μιας νέας τάξης.

Η κοινωνία ολακέρη, καταπιεσμένη ίσαμε τότε, αδραχνει τη δυνατότητα να εκφραζεται, ο καθένας σηκώνεται και βροντοφωνάζει τις ιδέες και τις διεκδικήσεις του. (Το ότι εμείς μπορεί να αποδοκιμάζουμε πολλές απ’ αυτές, και να το λέμε το ίδιο μεγαλόφωνα, είναι ένα εντελώς διαφορετικό θέμα). Αυτό έγινε μετά το 1789, κατά τη γαλλική επανάσταση, και μετά το Φεβρουάριο του 1917, κατά τη ρωσική επανάσταση. (Είναι παρά πολύ πιθανό ότι οι κριτικοί της ουγγρικής επανάστασης θα καταδικάζαν, με την προφάση της “μη καθαρότητας”, της “συγχυσης” κλπ, και τον πολύ υποπτον, αφορητόν κύκλωνα που προκάλεσαν οι δύο άλλες επαναστάσεις).

Η επανάσταση είναι η κατάσταση εκείνη υπερθερμανσης και τηξης της κοινωνίας, που συνοδεύει τη γενική κινητοποίηση όλων των κατηγοριών και όλων των στρωμάτων και την κατεδάφιση όλων των κατεστημένων φραγμών. Αυτό το χαρακτηριστικό

γνωρισμα ειναι που κανει κατανοητη την εκτακτη απελευθερωση και τον εκτακτο πολλαπλασιασμο του δημιουργικου δυναμικου της κοινωνιας κατα τις επαναστατικες περιόδους, το σπασιμο των επαναλαμβανομενων κυκλων της κοινωνικης ζωης – και το ξαφνικο ανοιγμα της ιστοριας.

Η ουγγρικη επανασταση, παρα τη μικρη της ζωη, εθεσε κατ' αρχην τις οργανωτικες μορφες και τα κοινωνικα νοηματα που δηλωνουν μια κοινωνικοϊστορικη θεσμικη δημιουργια. Η πηγη αυτης της δημιουργιας ηταν η δραστηριοτητα του ουγγρικου λαου: διανοουμενων, φοιτητων, εργατων. “Θεωρητικοι” και “πολιτικοι”, ακριβως λογω της ιδιοτητας τους, αντι να συμβαλουν εστω και στο ελαχιστο, συνεχισαν να προσφερουν στο λαο απατη και φενακισμο. Βεβαια, οι διανοουμενοι επαιξαν σημαντικο θετικο ρολο γιατι, πολλους μηνες πριν απο την τελικη εκρηξη, καταπιαστηκαν (στον Κυκλο Petofi και αλλού) να καταρριψουν τους “πολιτικους”, “ιδεολογικους” και “θεωρητικους” παραλογισμους που επετρεπαν στη σταλινικη γραφειοκρατια να παρουσιαζει την ολοκληρωτικη δικτατορια της σαν “λαϊκη δημοκρατια”, σαν “σοσιαλισμο”.

Αν επαιξαν αυτο το ρολο, αυτο το πετυχαν οχι “κομιζοντας στο λαο” μια καινουρια, ετοιματζιδικη “αληθεια”, αλλα καταγγελλοντας θαρραλεα τις παλιες ψευτιες γι’ αυτο που ηταν. Κατα την αυτονομη δραστηριοτητα του, και με τη βοηθεια της, ο λαος δημιουργησε νεες θετικες αληθειες. Τις ονομαζω θετικες, γιατι ενσαρκωνονται σε πραξεις και σε οργανωτικες μορφες με προορισμο οχι μονο ν’ αγωνιστουν εναντιον της καταπιεσης και της εκμεταλλευσης της γραφειοκρατιας, αλλα επισης και προπαντος να υπηρετησουν νεες μορφες οργανωσης της κοινωνικης ζωης, στη βαση νεων αρχων.

Αυτες οι αρχες συνεπαγονται ριζικη ρηξη με τις κατεστημενες κοινωνικες δομες (στην Ανατολη οσο και στη Δυση) και, απ' τη στιγμή που διατυπωνεται ρητα, καθιστουν χωρις νοημα τη “θεωρια” και την κληρονομημενη πολιτικη “φιλοσοφια”. Αυτο, με τη σειρα του, ανατρεπει την πατροπαραδοτη σχεση μεταξυ “θεωριας” και “πραξης” καθως και μεταξυ “θεωρητικων” και απλων ανθρωπων. Στην ουγγρικη επανασταση —οπως και στα αλλα προηγουμενα ιστορικα παραδειγματα— βρισκομε μια καινουρια αφετηρια, μια καινουργια πηγη, που μας αναγκαζει να στοχασουμε εκ νεου πανω στο προβλημα της πολιτικης —δηλαδη της συνολικης θεσμισης της κοινωνιας— στο συγχρονο κοσμο, και μας δινει ταυτοχρονα μερικα απο τα οργανα αυτου του στοχασμου.

Εδω θ' ακουσομε ισως διαφορους θορυβους και διαμαρτυριες εναντιον του “αυθορημητισμου” και δη της “σκοταδιστικης δημαγωγιας”. Ας ριξομε μια ματια, πριν απαντησομε σ' αυτα, στη συμβολη ορισμενων διασημων πολιτικων και θεωρητικων πριν απο τα γεγονοτα του 1956 ή κατα τη διαρκεια τους.

Ας παρομε π.χ. τον Γκ. Λουκατς. Ιδου ασφαλως ενας απο τους σπανιους αληθινα δημιουργικους μαρξιστες θεωρητικους που εχουν φανει απο τον καιρο του Μαρξ. Ε λοιπον, *αυτος* τί εκαμε; Απο το 1924 (περιπου) ως το 1956, *καλυψε* στον ιδεολογικο τομεα τον Σταλιν και τον σταλινισμο, τις δικες της Μοσχας, το Γκουλαγκ, το “σοσιαλιστικο ρεαλισμο” και ο,τι εγινε στην Ουγγαρια απο το 1945· εφαρμοσε διαδοχικα τις εντολες του Ζηνοβιεφ, του Μπουχαριν, του Ζνταντοφ, του Ρεβε κλπ. Και το εκανε *εν πληρει επιγνωσει* – γιατι ηξερε τοσο τα γεγονοτα οσο και το μαρξισμο, “την επαναστατικότερη αντιληψη που παρηγαγε ποτε η ιστορια”. **5**

Ποτε τολμησε να μισοΐδει το φως; Όταν οι μαζες αυθόρμητα ξεσπασαν εναντίον των συνεπειών της θεωρητικής του διδασκαλίας. Ενώ περάσε τη ζωή του επικαλούμενος τη List der Vernunft (το πολυμηχανο του νου) έγινε η άκρα προσωποποίηση της Unlist der brossen Vernunft (τυφλώση του κοινού “νου”).

Ας παρομε τώρα την περίπτωση του Ιμρε Ναγκυ, του “πολιτικού”. Ποιά ήταν η βοήθεια του, τί έκανε με την “πολιτική” του ικανότητα εναντία στις ύπουλες ψευτιές της ρωσικής γραφειοκρατίας; Βρήκε εστώ και για μια στιγμή μέσα του τη διαύγεια να κατανοήσει, και το θάρρος να διακηρύξει: “Ότι κι αν συμβεί, μην πιστεύετε ποτέ τους Ρώσους – κάτι ξέρω που το λέω”.

Όχι. Πελαγώσε· και δοκίμασε να ζητήσει τη βοήθεια... των Ηνωμένων Εθνών! Η ιστορία δημιούργουσε τον εαυτό της, το αιματηρό δράμα της εξουσίας ήταν παρόν, αυτούσιο: αρματα και κανονία αντιμετώπιζαν τα χέρια και τα γυμνα στηθία εκατομμυρίων ανθρώπων. Και ο Ναγκυ, ο “πολιτικός”, ο Realpolitiker, δεν μπορούσε να σκεφτεί τίποτε άλλο παρά μόνο τα Ηνωμένα Έθνη, αυτό το απαισίιο γκινιολ, όπου οι κακούργοι της Μόσχας και της Ουάσιγκτον επιτίθενται ο ένας εναντίον του άλλου στους δημοσίους λόγους τους, και συμφωνούν για τις βρωμικές κομπίνες τους στους διαδρομούς.

Αυτή ήταν η παραγωγή των επαγγελματιών της θεωρίας και της πολιτικής, μη αυθόρμητο είδος, συνειδητό, σοφό και υψηλής ειδίκευσης. Οι μη-επαγγελματίες, αυτοί παρήγαγαν μια ριζική επανάσταση – που δεν την προβλέψε, που δεν την προετοίμασε, που δεν την οργανώσε οποιοσδήποτε, άρα “αυθόρμητη” όπως όλες οι επαναστάσεις της ιστορίας.

Ο ουγγρικός λαός δεν ενηργησε “αυθορμητα” με την εννοια που ενα μωρο κλαιει “αυθορμητα” οταν ποναει. Ενηργησε βασει της κοινωνικης και ιστορικης πειρας του, και ετσι εκαμε κατι.

Οταν αυτος που περιβαλλεται το γελοιο τιτλο του “θεωρητικου” ή του “επαναστατη” παρατηρει αφ’ υψηλου αυτο που ονομαζει “αυθορμητισμο”, νά ποιο αξιωμα κρυβει μεσα στο κεφαλι του: αδυνατον αυτος ο οχλος να μπορεί ποτε να μαθει το παραμικρο για τη ζωη του, να βγαλει καποιο συμπερασμα καπως σοβαρο, να περασει απο το “δυο και δυο” στο “τεσσερα” – αδυνατον, προπαντος, να βαλει μπρος νεες ιδεες και ν’ αναζητησει τις δικες του λυσεις στα δικα του προβληματα. Δεν χρειαζεται να υπογραμμισουμε την ουσιαστικη ταυτοτητα αυτου του αξιωματος με τα θεμελιωδη δογματα σχετικα με τον ανθρωπο και την κοινωνια που ηταν τα δογματα των διευθυντικων ταξεων εδω και χιλιαδες χρονια.

Εδω κρινω αναγκαια μια μεγαλη παρενθεση. Δεν ειναι δυνατον παρα να κανει εντυπωση το οτι οι “μαρξιστες” και οι “αριστεριστες” επιμενουν να σπαταλουν τον καιρο και την ενεργητικοτητα τους γραφοντας χωρις τελειωμο για τη σχεση μεταξυ του “Πρωτου Βιβλιου” και του “Τριτου Βιβλιου” του *Κεφαλαιου*, σχολιαζοντας και δινοντας νεες ερμηνειες στο ταδε ή στο δεινα σχολιο για τον Μαρξ, που εκανε ο ταδε ή ο δεινα ερμηνευτης του, υπομνηματιζοντας χωρις να κουραζονται *βιβλια*,

χωρις σχεδον ποτε να λογαριαζουν την αληθινη ιστορια, την πραγματικη δημιουργια μορφων και νοηματων στη δραστηριοτητα και με τη δραστηριοτητα των ανθρωπων. Ακομα μια φορα η ιστορια αναγεται γι' αυτους στην ιστορια των ιδεων – ειδικοτερα στην ιστορια ενος πολυ μικρου αριθμου ιδεων. Μια απο τις συνεπειες αυτου ειναι οτι η ιστορια τεινει να ειναι ολο και λιγοτερο κατανοητη.

Γιατι η ιστορια δεν ειναι απλως ο καταλογος των ιστορικων “γεγονοτων”. Αυτο που λογαριαζεται, απο επαναστατικη αποψη, ειναι η *ερμηνεια* αυτων των γεγονοτων, που δεν μπορουμε να την αφησομε στους ιστορικούς του πανεπιστημιακου establishment. Αυτη η ερμηνεια ειναι βεβαια λειτουργια των “θεωρητικων ιδεων” και του πολιτικου προταγματος του ερμηνευτη. Αλλα ειναι ο οργανικος δεσμος αναμεσα στα εξης τρια στοιχεια: το προταγμα, τις ιδεες και την αναγνωριση της πραγματικης ιστοριας ως πηγης (και οχι ως υλικου νεκρου), κι αυτο ειναι που αποτελει την ειδοποιο διαφορα της εργασιας ενος επαναστατη διανοουμενου και το μονο που χαρακτηριζει τη ριζικη ρηξη της με την πατροπαραδοτη και επικρατουςα αντιληψη της “θεωρητικης εργασιας”. Λοιπον σημερα αυτος ο δεσμος βρισκεται πραγματι κομμενος στο 99% της φιλολογιας της “αριστερας”.

Μα αυτο που συζητουμε εδω, παιι πραγματι πολυ πιο μακρια. Γιατι προταγμα και ιδεες εχουν τη ριζα τους στην πραγματικη ιστορια, στη δημιουργικη δραστηριοτητα των ανθρωπων στη συγχρονη κοινωνια. Το επαναστατικο προταγμα δεν ειναι η λογικη συνεπεια μιας σωστης θεωριας. Σ' αυτον τον τομεα οι διαδοχικες θεωριες ειναι μαλλον δοκιμες γενικης διατυπωσης αυτου που η μαζα των ανθρωπων —των εργατων, πρωτα πρωτα, επειτα των γυναικων, των σπουδαστων, των εθνικων μειονοτητων κλπ—

εκφραζουν εδω και δυο αιωνες στην παλη τους εναντιον των κατεστημενων θεσμων της κοινωνιας – ειτε στις επαναστασεις, στο εργοστασιο, ή στην καθημερινη ζωη τους.

“Ξεχνωντας” το αυτο, ο “επαναστατης” διανοουμενος μπαινει σε μια γελοια αντιφαση. Διακηρυσσει οτι η θεωρια του του επιτρεπει να καταλαβαινει, και μαλιστα να κρινει, την ιστορια — και φαινεται ν’ αγνοει οτι η ουσιαστικη πηγη αυτης της θεωριας ειναι η ιστορικη δραστηριοτητα του λαου στο παρελθον. Ετσι κατανται τυφλος μπροστα σ’ αυτη τη δραστηριοτητα ετσι οπως εκδηλωνεται στο παρον – τυφλος π.χ. μπροστα στην ουγγρικη επανασταση.

Ας παμε ως την ακρη της παρατηρησης μας: ας παρομε το εργο του Μαρξ. Αν ηταν απλως και μονο μια “συνθεση” της γερμανικης κλασικης φιλοσοφιας, της αγγλικης πολιτικης οικονομιας και του γαλλικου ουτοπικου σοσιαλισμου, δεν θα ηταν παρα μια θεωρια μεταξυ πολλων αλλων. Αυτο που αποτελεί τη διαφορα ειναι οι πολιτικες ιδεες που ενεπνεαν τον Μαρξ. Αλλα ποια ειναι η πηγη αυτων των ιδεων; Δεν υπαρχει, πραγματι, *τιποτα* εκει μεσα —*τιποτα*, εν παση περιπτωση, που να εχει ακομα καποιαν ανταποκριση και καποιαν αξια σημερα— που να μπορουμε να το αποδωσουμε στον ιδιο τον Μαρξ.

Στις ιδεες του, ολα ή σχεδον ολα εχουν την πηγη τους στο εργατικο κινημα οπως ηταν μεταξυ 1800 και 1840. Ολα ή σχεδον ολα φανταζουν ηδη ασπρα πανω σε μαυρο στην εργατικη φιλολογια αυτης της εποχης.⁶ Και ποια ειναι η μοναδικη καινουργια πολιτικη ιδεα που σταθηκε ικανος να συλλαβει ο Μαρξ μετα το *Κομμουνιστικο Μανιφεστο*; Ειναι η ιδεα της καταστροφης του μηχανισμου του Κρατους και της “δικτατοριας του προλεταριατου” – “διδαγμα” οπως υπογραμμιζει ο ιδιος, της

Κομμουνας του Παρισιου· διδαγμα που ενσαρκωνεται στη δραστηριοτητα των παρισινων εργατων και, κατα πρωτο λογο, στην νεα μορφη θεσμου που δημιουργησαν: στην ιδια την Κομμουνα. Αυτη τη δημιουργια, ο Μαρξ, παρα τη θεωρια του και τη μεγαλοφουια του, δεν σταθηκε ικανος να την προβλεψει. Αλλα, οντας Μαρξ και οχι μαρξιστης, μπορεσε να την αναγνωρισει – εκ των υστερων. **7**

Ας γυρισουμε στην κυριως συζητηση μας. Τί θα μπορουσε να ειναι το “μη αυθορμητο” στο οποιο αντιτασσομε το αυθορμητο; Θα ηταν η “συνειδηση”; Αλλα ποιος τολμαει να πει οτι οι ουγγροι εργατες πχ, ηταν *μη* συνειδητοι; Με ποια εννοια; Ηταν υπνοβατες, βρισκονταν υπο την επιδραση του LSD; Ή μηπως θα ηθελε να πει κανεις οτι δεν ηταν “αρκετα” συνειδητοι ή οχι συνειδητοι “με το σωστο τροπο”; Αλλα τί ειναι “αρκετη” συνειδηση, ποιος ειναι ο “σωστος τροπος” να ειναι κανεις συνειδητος; Ο τροπος του κ. Μαντελ μηπως; Ή του κ. Σαρτρ; Ή μηπως προκειται για την απολυτη Γνωση; Γνωση τινος; Ειναι κανεις εδω γυρω που να ισχυριζεται οτι την αντιπροσωπευει; Και τί την κανει; Ξερουμε παντως τί την κανανε την δικη τους γνωση ο Καουτσκι και ο Λενιν.

Ή το αντιθετο του “αυθορμητου” βρισκεται στην οργανωση; Αλλα το ζητημα ειναι ακριβως *ποιά* οργανωση και οργανωση *τί*νος; Η “αυθορμητη” δραση των ουγγρων εργατων και του ουγγρικου λαου ηταν *δραση που απεβλεπε στην οργανωση*, και κατι παραπανω: ο αυθορμητισμος τους ηταν ακριβως αυτο, η *αυτο-οργανωση του*.

Κι αυτο είναι ακριβως εκεινο που ο γραφειοκρατης ψευτο“θεωρητικος” απεχθανεται περισσοτερο απο καθετι: το οτι οι εργατες, αντι να περιμενουν, με παθητικον ενθουσιασμο, να ερθει να τους “οργανωσει”, οργανωνονται μονοι τους σε εργατικα Συμβουλια.

Και πώς τους οργανωνει, οταν του δωσουν την ευκαιρια; Οπως το καμανε οι κυριαρχες ταξεις επι αιωνες στα εργοστασια και στο στρατο. Και τουτο, οχι μονον αν και οταν παρει την εξουσια, παρα απο πιο μπροστα: σ’ ενα μεγαλο συνδικατο π.χ. ή σ’ ενα “μπολσεβικικο κομμα”, οπου οι εσωτερικες σχεσεις, απο τη δομη τους, τη μορφη τους και το περιεχομενο τους, αναπαραγουν απλως τη δομη της καπιταλιστικης κοινωνιας: ιεραρχια, διαιρεση σ’ ενα στρωμα διευθυνοντων και μια μαζα εκτελεστων, πεπλο ψευτο-“γνωσης” ριγμενο πανω στην εξουσια μιας γραφειοκρατιας, που επανεκλεγει τον εαυτο της και διαιωνιζεται κλπ. -δηλαδη τη μορφη που ανταποκρινεται στην αναπαραγωγη και στη διαιωνιση της πολιτικης αλλοτριωσης (και κατα συνεπεια, της καθολικης αλλοτριωσης).

Αν το αντιθετο του “αυθορητου”, δηλ. της αυτοδραστηριοτητας και της αυτοοργανωσης είναι η ετεροοργανωση —απο τους πολιτικους, τους “θεωρητικους”, τους “επαγγελματιες επαναστατες” κλπ— τοτε το αντιθετο του αυθορητου είναι ολοφανερα η αντεπανάσταση ή η συντηρηση της υφισταμενης ταξης.

Η επανάσταση είναι ακριβως η αυτο-οργανωση του λαου. Απ’ αυτο και μονο προϋποθετει προφανως ενα “γιγνεσθαι-συνειδητο” των

ουσιαστικων χαρακτηριστικων και μηχανισμων του καθιδρυμενου συστηματος, καθως και του ποθου και της θελησης να βρεθει μια καινουργια λυση του προβληματος της θεσμισης της κοινωνιας. (Ειναι σαφες π.χ. οτι η κατανοηση που ειχαν στην πραξη οι ουγγροι εργατες του κοινωνικου χαρακτηρα της γραφειοκρατιας ως ταξης εκμεταλλευτικης και καταπιεστικης και των ορων της υπαρξης της ηταν, *απο θεωρητικη αποψη*, απειρωσ ανωτερη απ' ολες τις ψευτο-“θεωρητικες” αναλυσεις που περιεχονται σε τριαντα χρονια τροτσικιστικη φιλολογια και στα πιο πολλα απο τα αλλα γραπτα “μαρξιστων της αριστερας”.)

Αυτοοργανωση ειναι εδω *αυτοοργανουσθαι* και συνειδηση, *συνειδητο-γιγνεσθαι* και στις δυο περιπτωσεις εχουμε ενα *processus*, οχι μια *κατασταση*. Οχι πως ο λαος ανακαλυψε επιτελους “τήν” καταλληλη μορφη κοινωνικης οργανωσης· αλλα ξεδιακρινει οτι αυτη η “μορφη” ειναι η δικη του δραστηριοτητα αυτοοργανωσης, σε συμφωνια με την κατανοηση της καταστασης και των σκοπων που θετει στον εαυτο του. Μ’ αυτην την εννοια, η επανασταση δεν μπορεί παρα να ειναι “αυθορμητη” στην γεννηση της καθως και στην αναπτυξη της. Γιατι η επανασταση ειναι ρητη αυτοθεσμιση της κοινωνιας.

“Αυθορμητο” δε σημαινει τιποτε αλλο εδω παρα την κοινωνικοιστορικη δημιουργικη δραστηριοτητα στην υψηλοτερη της εκφραση, τη δραστηριοτητα που εχει σκοπο την θεσμιση της ιδιας της κοινωνιας. Γι’ αυτο ολες οι επαναστατικες εκρηξεις των νεοτερων χρονων προσφερουν αδιαφιλονικητα παραδειγματα.

Καμμια ιστορικη δραση δεν ειναι “αυθορμητη” αν μ’ αυτο εννοουμε οτι θα ξεπηδουσε στο κενο, οτι θα ηταν απολυτως χωρις σχεση με τις συνθηκες, το περιβαλλον, το παρελθον. Και καθε

μεγάλη ιστορική δράση είναι ακριβώς αυθόρμητη με την αρχική σημασία αυτής της λέξης: *spontaneous*, “πηγή”. **8**

Η ιστορία είναι δημιουργία, που σημαίνει: ξεπεταγμα εκείνου που δεν είναι εγγεγραμμένο ήδη στις “αιτίες” του, στους “όρους” του κλπ, εκείνου που δεν είναι επαναληψη—ουτε με την αυστηρή έννοια, ουτε ως παραλλαγή του ήδη δεδομένου— εκείνου που είναι, απεναντίας, θέση νέων μορφών και σχημάτων, νέων σημασιών – δηλαδή *αυτοθεσμιση*. Για να το πούμε με όρους πιο αυστηρούς, πιο πραγματιστικούς, πιο μαθηματικούς: αυθόρμητο είναι το υπερβαλλον του “αποτελεσματος” ως προς τις “αιτίες”. **9**

Οι ουγγροί εργάτες εδράσαν με την πείρα τους, και η δράση τους υπήρξε *επεξεργασία*—με τη λιγότερο αγοράια σημασία της λέξης—αυτής της πείρας. Όμως αυτή η δράση δεν ήταν “αναγκαια” αντιδράση ή απάντηση, αιτιακά προσδιορισμένη, σε μια δεδομένη κατάσταση – πολύ περισσότερο, αυτή η επεξεργασία δεν ήταν το προϊόν μιας “λογικής” διαδικασίας αφαιρέσης συμπερασμού, κλπ.

Εδώ και μερικά χρόνια, μιση ντουζίνα χώρες της ανατολικής Ευρώπης—και η ίδια η Ρωσία πολύ πιο μπροστά— γνωρίζαν μια γενική κατάσταση ουσιαστικά ομοια με κείνη που θα δοκιμάζε κανείς να καταλογίσει στην εκρηξη του 1956. Τουλάχιστον τα γεγονότα της Ανατολικής Γερμανίας το 1953, της Πολωνίας το 1956 (και το 1970 και το 1976) της Τσεχοσλοβακίας το 1968 καθώς και οι πιο περιορισμένες και λιγότερο γνωστες εξεγερσεις στη Ρωσία (Νοβοσερκασκ, π.χ.) είναι η αποδειξη αυτής της ουσιαστικής ομοιότητας.

Όσοσο μόνο στην Ουγγαρία αυτή η λαϊκή δραστηριότητα έφτασε σ’ εκείνη την ένταση που είναι ικανή να γεννήσει μίαν επανάσταση. Ότι η Ουγγαρία και ο λαός της έχει κάτι το ιδιαίτερο, τίποτε πιο

βεβαιο. Το ίδιο και κάθε χώρα και κάθε λαός. Ξερόμε πως κάθε ατομική οντότητα είναι απολυτως μοναδική και, απ' αυτήν την άποψη, απολυτως ομοιά με τις άλλες. Οι "ιδιομορφίες" της ουγγρικής ιστορίας κλπ. δε μας βοηθούν καθόλου όταν προσπαθούμε να εξηγήσουμε εξαντλητικά γιατί αυτή η ιδιαίτερη μορφή επανάστασης έγινε σ' αυτήν την ιδιαίτερη χώρα και αυτή την ιδιαίτερη στιγμή. **10**

Μια συγκεκριμένη ιστορική έρευνα μπορεί προφανώς να συμβάλει στο "να κάνει κατανοητό" (εκ των υστέρων, και δεν μπορούμε να ξεχάσουμε τα ατελείωτα προβλήματα που συνεπάγεται αυτή η ρητρα) ένα σημαντικό μέρος της αλληλουχίας των γεγονότων, των πράξεων των ανθρώπων και των αντιδράσεων τους κλπ. Δεν επιτρέπει ποτέ να πηδάμε απ' αυτή την περιγραφή και απ' αυτή τη μερική κατανόηση των καταστάσεων, κινήτρων, δράσεων κλπ, στην "εξήγηση του αποτελέσματος".

Έτσι πχ, μπορεί να πει κανείς: μια επανάσταση έχει "αίτια" την εκμετάλλευση και την καταπίεση. Μα αυτά υπάρχουν εδώ και αιώνες (και χιλιετίες). Λένε τότε: πρέπει εκμετάλλευση και καταπίεση να φτάσουν ως ένα "άκραιο σημείο". Αλλά ποιά είναι αυτό το "άκραιο σημείο"; Και μήπως δεν το φτάσαμε αλληπαλληλά, χωρίς ν' ακολουθησει κάθε φορά επανάσταση; Συνεχίζουν: αυτό το "άκραιο σημείο" εκμετάλλευσης και καταπίεσης πρέπει να συμπίπτει με μια "εσωτερική κρίση" των διευθυντικών τάξεων, με τη στειρότητα ή τη διάλυση του καθεστώτος. Αλλά τί περισσότερο θέλετε, από άποψη στειρότητας και διάλυσης, απ' ό,τι πραγματοποιήθηκε στις πιο πολλές χώρες της Ευρώπης μετά το 1918 ή μετά το 1945;

Τελος: οι μαζες πρεπει να εχουν φτασει σ' ενα ικανοποιητικο επιπεδο συνειδησης και μαχητικοτητας. Και τί καθοριζει το επιπεδο συνειδησης και μαχητικοτητας των μαζων; Η επανασταση δεν εγινε, επειδη οι συνθηκες για μια επανασταση δεν ηταν ωριμες. Η πιο σημαντικη απ' αυτες τις συνθηκες ειναι ενα επαρκες επιπεδο συνειδησης και μαχητικοτητας των μαζων. Επαρκες για τί; Μα, επαρκες για να καμει την επανασταση. Με λιγα λογια: Δεν εγινε επανασταση γιατι δεν εγινε επανασταση. Αυτη ειναι, στην περιπτωση μας, η τελευταια λεξη της “μαρξιστικης” (ή απλως “ντετερμινιστικης”, “επιστημονικης”) σοφιας. **11**

Τα πραγματα ειναι ακομα πιο καθαρα οταν αντιμετωπιζομε οχι την “εξεγερση” ως εκρηξη και καταστροφη της παλαιας ταξης, αλλα την επανασταση ως αυτοοργανωμενη δραστηριοτητα που αποβλεπει στην θεσμιση μιας νεας ταξης. (Αυτη η διακριση ειναι, φυσικα, μια διαχωριστικη αφαιρεση). Μ' αλλα λογια, οταν εξεταζομε το *θετικο περιεχομενο* αυτου που το ονομασα παραπανω επεξεργασια της πειρας.

Η παλαια κατασταση πραγματων, οσο αβασταχτη κι αν ηταν, θα μπορουσε να γεννησει μονο μια επι πλεον δοση καρτεριας, μια επιταση της θρησκοληψιας, ή το αιτημα για λιγο-πολυ “μετριοπαθεις” μεταρρυθμισεις. Αντι γι' αυτο, το κινημα βραχυκυκλωσε ολες τις αλλες “λυσεις”, και ο λαος βαλθηκε να πολεμησει και να πεθανει για τη γενικη ανοικοδομηση της *κοινωνιας*. Θα ηταν ζορικο εργο, για τον θεωρητικο που θα ηθελε ν' αποδειξει πως ηταν η *μονη* “λογικη” και/ή “πρακτικως δυνατη” εκλογη για την Ουγγαρια του 1956. Πολλες χωρες στον κοσμο δωσανε, κι εξακολουθουν να δινουν αναριθμητα παραδειγματα για το αντιθετο.

Το θετικό περιεχόμενο της “απάντησης” —συσταση εργατικων Συμβουλιων, διεκδικηση για αυτοδιαχειριση και καταργηση των νορμων εργασιας κλπ— δεν ηταν εξαγομενο “συλλογισμου”. Δεν ηταν η εκλογη του “μονου δυνατου αλλου ορου του διλημματος” κλπ. Ηταν μια επεξεργασια που *υπερεβη* το δεδομενο (και ο,τι ειναι δεδομενο μαζί με το δεδομενο, συνεπεια του ή περιεχομενο του) και κατεληξε στο καινουριο.

Το οτι οι ριζες αυτου του καινουριου βυθιζονται μεσα σε μια βαθια και οργανικη σχεση με τις προγενεστερες δημιουργιες του εργατικου κινηματος και με το περιεχομενο αλλων φασεων της επανασταστικης δραστηριοτητας, αυτο δεν μειωνει τη σημασια του· το αντιθετο μαλιστα. Υπογραμμιζει το οτι η ουγγρικη επανασταση εγγραφεται στη σειρα των αγωνων που αποβλεπουν, εδω και διακοσια περιπου χρονια, σε μια ριζικη ανοικοδομηση της κοινωνιας. Σημαδευει στη δραστηριοτητα του ουγγρικου λαου μια νεα στιγμη της αναπτυξης του επαναστατικου προταγματος (projet) – και, ταυτοχρονα, βεβαιωνει οτι αυτες οι δημιουργιες εχουν μια σημασια που υπερβαινει, και μαλιστα κατα πολυ, τη στιγμη και τους ορους που προσιδιαζουν στη γεννηση τους.

Οι μορφες οργανωσης —τα Συμβουλια— που δημιουργησαν οι ουγγροι εργατες ειναι του ιδιου τυπου με τις μορφες που δημιουργησαν παλαιότερα και αλλου οι επαναστατες εργατες. Οι σκοποι και οι διεκδικησεις που διακηρυξαν αυτα τα Συμβουλια ευθυγραμμιζονται με οσα προβαλε ολοκληρη η ιστορια του εργατικου κινηματος —ειτε προκειται για την ανοιχτη παλη, ειτε για τον ατυχο αγωνα που διεξαγεται μερα με τη μερα σε ολα τα εργοστασια της υδρογειου— ενω σε ορισμενα βασικα σημεια (αυτοδιαχειριση, καταργηση των νορμων εργασιας) εχουν χαρακτηρα πιο ρητο και πιο ριζικο.

Υπάρχει λοιπόν στον σύγχρονο κόσμο μια *ενοτητα* του επαναστατικού προταγματος. Αυτή την *ενοτητα* μπορούμε να την κάνουμε “πιο κατανοητή” δείχνοντας αυτό που είναι ιστορική κληρονομία και ιστορική συνέχεια, αυτό που είναι ομοιοτητα των συνθηκών —ιδιαίτερα στη ζωή και στην εργασία— μέσα στις οποίες το κοινωνικό σύστημα τοποθετεί την εργατική τάξη. Αλλά, ακόμα μια φορά, όσο προσφοροί, όσο σημαντικοί κι αν είναι αυτοί οι παράγοντες, δε θα μπορέσουν ποτέ να μας δώσουν το σύνολο των “ανάγκαιων και επαρκών ορών” για την παραγωγή του περιεχομένου των “απαντησεων” του 1871, 1905, 1917, 1915, 1936-1937, 1956 – ή για την ελλειψη αναλογης παραγωγης σε άλλες περιπτώσεις. Γιατί αυτό που έχουμε εδώ δεν είναι μια “αντικειμενική” *ενοτητα*, μια *ενοτητα* ως ταυτότητα μιας τάξης “αποτελεσμάτων” που προκύπτουν από μια τάξη “ταυτών αιτιών” – παρά μια *ενοτητα* σε διαμορφωση, που τώρα γίνεται, *ενοτητα που κάνει η ίδια τον εαυτό της* (και, φυσικά, δεν έχει γίνει ακόμα): *ενοτητα* κοινωνικοϊστορικής δημιουργίας.

Χωρίς να θέλω να μειώσω τη σημασία πολλών άλλων πλευρών της ουγγρικής επανάστασης, θα ασχοληθώ ουσιαστικά εδώ με τη σημασία των εργατικών Συμβουλίων και με ορισμένους από τους στόχους και τις διεκδικήσεις τους. Εξετάζοντας αυτό που θεωρώ ότι είναι το δυναμικό νοήμα των Συμβουλίων και των διεκδικήσεών τους, *ερμηνεύω* (αυτό φυσικά κάνει οποιοσδήποτε μιλάει γι’ αυτό το θέμα -ή για κάθε άλλο). *Ερμηνεύω* λειτουργώντας με τις δικές μου πολιτικές θέσεις και προοπτικές και με τις ιδέες που μπορέσα να φτάσω. *Ερμηνεύω* τα γεγονότα της Ουγγαρίας του 1956 που είναι “ιδιομορφα” και “άκραια”.

Παιρνω για γνωστο οτι σ' αυτην την “ιδιομορφια” σ' αυτο το “ακραιο” ειναι που μπορουμε καλυτερα να διακρινομε, μεσα απο το συννεφο του συνηθισμενου και του κοινου, τις καθαρες, συμπυκνωμενες, διαβρωτικες δυναμεις της παρουςας ιστορικης καταστασης. (Οπως αλλωστε ο Μαης του '68 στη Γαλλια υπηρξε “ιδιομορφος” και “ακραιος” – και εξαιτιας αυτου ηταν οριακη κατασταση, νεες δυνατοτητες αποκαλυφτηκαν, ή μαλλον δημιουργηθηκαν κατα την πορεια των γεγονοτων του Μαη, και εξαιτιας αυτων των γεγονοτων.)

Τελος, τα γεγονοτα της Ουγγαριας δεν διαρκεσανε παρα μονο μερικες εβδομαδες. Λεω οτι αυτες οι εβδομαδες —οπως και οι λιγες εβδομαδες της Κομμουνας του Παρισιου— δεν εχουν λιγοτερη σπουδαιοτητα και σημασια για μας απ' οσο τρεις χιλιαδες χρονια ιστοριας της Αιγυπτου των Φαραω.

Και αν το λεω αυτο, ειναι γιατι φρονω πως ο,τι περικλειουν δυναμει τα ουγγρικα εργατικα Συμβουλια, στο σχηματισμο τους και στους σκοπους τους, ειναι η καταστροφη των κατα παραδοση, κληρονομημενων και θεσμισμενων κοινωνικων νοηματων, της πολιτικης εξουσιας, αφενος, και, αφετερου, της παραγωγης και της εργασιας – δηλαδη το σπερμα μιας νεας θεσμισης της κοινωνιας. Πραγμα που συνεπαγεται, ιδιαιτερα, ριζικη ρηξη με την κληρονομημενη φιλοσοφια οσον αφορα στην πολιτικη και την εργασια.

Τα εργατικα Συμβουλια γεννηθηκαν σχεδον παντου, και η επεκταση τους σ' ολη τη χωρα ηταν υποθεση λιγων ωρων.

Το οτι ειχαν χαρακτηρα προτυπου, δεν προκυπτει απ' το οτι ηταν “εργατικα”. Δεν εξαρταται ουτε απο την “προλεταριακη συνθεση” τους ουτε απ' το οτι γεννιουνταν μεσα σε “επιχειρησεις

παραγωγής”, ουτε ακομα απο τις εξωτερικες οφειες της “μορφης” Συμβουλιο καθαυτην.

Η αποφασιστικη τους σπουδαιοτητα εγκειται:

(α) στην εγκαθιδρυση της αμεσης δημοκρατιας, μ’ αλλα λογια της αληθινης πολιτικης ισοτητας (της ισοτητας ως προς την εξουσια)-

(β) στο ριζωμα τους σε συγκεκριμενες συλλογικοτητες (που δεν ειναι αναγκαιο να ειναι μονο των “εργοστασιων”)-

(γ) στα σχετικα αιτηματα τους για αυτοδιαχειριση και για καταργηση των νορμων εργασιας.

Σ’ αυτα τα τρια σημεια διαπιστωνουμε μια προσπαθεια να καταργηθει η καθιδρυμενη διαιρεση της κοινωνιας και η ουσιαστικη διακριση μεταξυ των κυριων τομεων της συλλογικης δραστηριοτητας. Διακυβευεται εδω, οχι μονον η διαιρεση σε “ταξεις”, αλλα και η διαιρεση σε “διευθυνοντες” και “διευθυνομενους” (που μια μορφη της ειναι η διαιρεση σε “αντιπροσωπους” και “αντιπροσωπευομενους”)- η διαιρεση σε ξεχωριστη “κυβερνηση” ή μια στενη “πολιτικη” σφαιρα και, απ’ την αλλη, στο υπολοιπο της κοινωνικης ζωης, ιδιως στην “εργασια” ή στην “παραγωγη”- η διαιρεση, τελος, σε αμεσα ενδιαφεροντα και καθημερινες δραστηριοτητες, και, απ’ την αλλη, σε “γενικη πολιτικη”.

Η καταργηση της διαιρεσης και της ουσιαστικης διακρισης δεν σημαινει, φυσικα, την ελευση μιας αδιαφοριστης “ταυτοτητας” του καθενος και των παντων, μιας “ομογενους” κοινωνιας, κλπ.

(Αυτο το διλημμα —ή κοινωνια διηρημενη στη βαση του ανταγωνισμου, διαχωρισμενη με τον ενα ή τον αλλον τροπο, ή καθολικη ομοιογενεια και απουσια οποιουδηποτε διαφορισμου— ειναι ενα απο τα κρυμμενα αξιωματα της κληρονομημενης πολιτικης φιλοσοφιας. Ο Μαρξ το δεχτηκε κι αυτος, εχοντας την

γνώμη ότι η καταργηση της κοινωνικής διαιρεσης, της εξουσίας του Κρατους, της πολιτικής κλπ. θα είναι αποτελεσμα της ομοιογενείας της κοινωνίας που δημιουργεί ο καπιταλισμος).

Η καταργηση της διαιρεσης και της διακρισης εμπεριεχει την αναγνωριση των διαφορών μεταξύ των τομεων της κοινοτητας (η αρνηση τους μέσω αφηρημενων γενικων εννοιων —“πολιτης”, “προλεταριος”, “καταναλωτης”— απλως επαναβεβαιωνει τη διακριση που διαπερνει καθε ατομο) και απαιτει εναν αλλον τυπο αρθρωσης αυτων των τομεων.

Στην οργανωση του Συμβουλιου ολες οι αποφασεις πρεπει κατ' αρχην να λαμβανονται, οποτε είναι πρακτικως δυνατον, απο το συνολο των ενδιαφερομενων προσωπων, δηλαδη απο τη γενικη συνελευση του “πολιτικου σωματος” (ειτε προκειται για εργοστασιο, για διοικηση, για πανεπιστημιο ή για συνοικια). Μια ομαδα αντιπροσωπων εξασφαλιζει την εφαρμογη των αποφασεων της γενικης συνελευσης και τη συνεχεια της διαχειρισης των τρεχουσων υποθεσεων κατα το ενδιαμεσο διαστημα που χωριζει τις συνεδους της συνελευσης. Οι αντιπροσωποι εκλεγονται και ανακαλούνται διαρκως (εκτεθειμενοι καθε στιγμη σε ακαριαια ανακληση). Αλλα ουτε αυτο το διαρκως ανακλητο ουτε και η εκλογη των αντιπροσωπων δεν είναι εδω αποφασιστικα. Άλλα μεσα (με τη σειρα, εκ περιτροπης πχ) θα μπορούσαν να υπηρετησουν τους ιδιους σκοπους. Το σημαντικο σημειο είναι ότι η εξουσια του αποφασιζειν ανηκει στη γενικη συνελευση, η οποια μπορεί να αναθεωρησει τις αποφασεις των αντιπροσωπων, και ότι οι αντιπροσωποι δεν έχουν παρα μια “εξουσια” υπολειματικη (residuel) δηλ. μια εξουσια που υπαρχει επειδη και μονον η γενικη συνελευση δεν μπορεί να συνεδριαζει 24 ωρες το εικοσιτετραωρο.

Αυτη η εξουσια της γενικης συνελευσης σημαινει αμεσα την καταργηση της *θεσμισμενης* διαιρεσης της κοινωνιας σε “διευθυνοντες” και “διευθυνομενους”. Καταργει ιδιως την επικρατουςα πολιτικη φενακη (που δεν ειναι παλαια, αλλα τυπικως συγχρονη), η οποια θελει τη δημοκρατια ισοδυναμουςα με την αντιπροσωπευση – γι’αυτο εννοουν προφανως την αντιπροσωπευση *διαρκη*. Οπου υπαρχει ανεκκλητη αναθεση (ακομα και αν ειναι τυπικως χρονικα περιορισμενη) της εξουσιας των “αντιπροσωπευομενων” στους “αντιπροσωπους”, η αντιπροσωπευση ειναι μορφη πολιτικης αλλοτριωσης.

Αποφασιζω σημαινει αποφασιζω εγω ο ιδιος, οχι αποφασιζω ποιος θα αποφασιζει. Η νομικη μορφη των περιοδικων εκλογων απλως συγκαλυπτει αυτην την απαλλοτριωση. Δεν ειναι αναγκη να επαναλαβουμε εδω την πολυ γνωστη κριτικη των “εκλογων” στα υφισταμενα κοινωνικα και πολιτικα συστηματα. Χωρις αλλο, ενδιαφερει πιο πολυ να υπογραμμισομε ενα σημειο που γενικα το παραγνωριζουν:

η “πολιτικη” αντιπροσωπευση τεινει να “διαπαιδαγωγησει” [να εθισει] τους ανθρωπους στην πεποιθηση οτι δεν μπορουν να διαχειριζονται τα προβληματα της κοινωνιας, οτι υπαρχει μια ειδικη κατηγορια ανθρωπων προικισμενων με την ειδικη ικανοτητα να “κυβερνουν”. Η διαρκης αντιπροσωπευση παει μαζι με την “πολιτικη ως επαγγελμα”. Συντελει ετσι στην πολιτικη απαθεια, κι αυτη, με τη σειρα της, μεγαλωνει μεσα στο πνευμα των ανθρωπων το χασμα αναμεσα στην εκταση και στην πολυπλοκοτητα των κοινωνικων προβληματων και στην ικανοτητα τους να καταπιασθουν με τα προβληματα αυτα.

Δε χρειάζεται να προσθεσομε πως ουτε η εξουσια της γενικης συνελουσης, ουτε το ανακλητο των αντιπροσωπων, ουτε η ευθυνη τους ενωπιον της συνελουσης, ειναι πανακειες που “εγγυωνται” οτι ειναι αδυνατος ενας γραφειοκρατικος ή αλλος εκφυλισμος της επαναστασης.

Η εξελιξη των Συμβουλιων, και καθε αλλου αυτονομου οργανισμου, και η μελλοντικη τους τυχη εξαρτωνται απο την αυτοκινητοποιοηση και την αυτοδραστηριοτητα των μαζων, απο το τί θα καμουν ή δεν θα καμουν οι ανθρωποι, απο την ενεργο συμμετοχη τους στη ζωη των συλλογικων οργανων, απο τη θεληση τους να ριχνουν ολο τους το βαρος σε καθε στιγμη του processus: συζητηση, επεξεργασια, αποφαση, εφαρμογη και ελεγχο.

Θα ηταν αντιφαση στους ορους ν’ αναζητουμε μια θεσμικη μορφη, η οποια με την ισχυ της και μονο θα εξασφαλιζε αυτη τη συμμετοχη και θα εξαναγκαζε τα ατομα να ειναι αυτονομα, θα τα υποχρεωνε να δειχνουν αυτοδραστηριοτητα. Η μορφη του Συμβουλιου —καθως και οποιαδηποτε παρομοια μορφη— δεν εγγυαται, και δεν μπορει να εγγυηθει, την αναπτυξη τετοιας αυτονομης δραστηριοτητας· αλλα την καθιστα δυνατη, ενω οι καθιδρυμενες πολιτικες μορφες —ειτε προκειται για την “αντιπροσωπευτικη δημοκρατια” ειτε για την εξουσια, ητοι την leadership, ενος κομματος— εγγυωνται το αδυνατον μιας τετοιας αναπτυξης, και την καθιστουν αδυνατη επειδη υπαρχουν.

Εκεινο που κρινεται εδω ειναι η “εξαλειψη του επαγγελματισμου” στην πολιτικη, η καταργηση της ως ειδικης και χωριστης σφαιρας δραστηριοτητας και αρμοδιοτητας· και, αντιστοιχα, η καθολικη πολιτικοποιοηση της κοινωνιας σημαινει απλως οτι οι υποθεσεις της κοινωνιας ειναι, στην πραξη και οχι στα λογια, υποθεση ολων. (Το ακριβως αντιθετο του ορισμου της δικαιοσυνης που δινει ο

Πλατων: *Τα σεαυτου πραττειν και μη πολυπραγμονειν: να κοιταξεις τη δουλεια σου και να μη γυρευεις μπελαδες με το ν' ανακατευεσαι μ' ενα σωρο πραγματα).*

Μια επαναστατικη φαση αρχιναει αναγκαστικα με μιαν εξαρση της αυτονομης δραστηριοτητας των ανθρωπων· αν ξεπερασει το σταδιο της “εξεγερσης” ή του “επαναστατικου επεισοδιου”, οδηγει στη δημιουργια αυτονομων οργανων των μαζων. Δραση, παθος, αυταπαρνηση, “αυτοθυσια”, ολα τουτα εκφραζονται αφειδως· βρισκομαστε μπροστα σε μια εκτακτη αναλωση ενεργειας. Τα ατομα ενδιαφερονται τωρα ενεργα για τα δημοσια πραγματα σαν να επροκειτο για δικες τους υποθεσεις – *και ειναι στ' αληθεια δικες τους*. Η επανασταση εκδηλωνεται ετσι στην κοινωνια ως αποκαλυψη της ιδιας της απωθημενης αληθειας της. Αυτο το ξετυλιγμα συνοδευεται απο αθλους και επιτευγματα, απιστευτα, σχεδον θαυμαστα, σε κοινωνικη πολιτικη, πρακτικη και τεχνικη εμπνευση και ανακαλυψη. (Η ουγγρικη επανασταση μας δινει ακομα μια φορα πλουσια εικονα γι'αυτο: ας θυμηθουμε το θαρρος και το ταλεντο με τα οποια τα ουγγρικα εργατικα Συμβουλια συνεχισαν να πολεμουν τον Κανταρ περισσοτερο απο ενα μηνα μετα τη δευτερη εισβολη και την ολοκληρωτικη καταληψη της χωρας απο εναν τεραστιο ρωσικο στρατο).

Η επιδιωξη και η κατοπινη αναπτυξη της αυτονομης δραστηριοτητας του λαου εξαρτωνται και αυτες απο το χαρακτηρα και την ευρυτητα της εξουσιας των μαζικων οργανων, απο την σχεση μεταξυ των ζητηματων που εξεταζομε και της συγκεκριμενης υπαρξης των ανθρωπων, και απο την αλλαγη που επιφερουν ή οχι στη ζωη τους οι αποφασεις που παρθηκαν. (Μ' αυτην την εννοια το κυριο προβλημα της μετεπαναστατικης κοινωνιας ειναι η δημιουργια θεσμων που θα επιτρεπουν την

επιδίωξη και την αναπτυξη αυτής της αυτονομής δραστηριότητας χωρίς να απαιτούν γι' αυτό ηρωισμούς 24 ώρες το εικοσιτετράωρο).

Όσο περισσότερο κατανοούν με την πραγματική τους πείρα τα άτομα ότι η καθημερινή τους ύπαρξη εξαρτάται αποφασιστικά από την ενεργό συμμετοχή στην άσκηση της εξουσίας, τόσο περισσότερο θα επιδιώκουν να μετεχούν σ' αυτήν την άσκηση. Η αναπτυξη της αυτο-δραστηριότητας τρεφεται από την ίδια της την ουσία.

Αντιθέτα, κάθε περιορισμός της εξουσίας των μαζικών αυτονομών οργάνων, κάθε απόπειρα να μεταβιβαστεί ένα "μέρος" αυτής της εξουσίας σε άλλους φορείς (κοινοβούλιο, "κομμα" κλπ) δεν μπορεί παρά να ευνοεί την αντίθετη κίνηση προς μια μικρότερη συμμετοχή, την ατονία του ενδιαφερόντος για τις υποθέσεις της κοινότητας και τέλος, την απαθία. Η γραφειοκρατικοποίηση αρχίζει όταν οι αποφάσεις που αφορούν τις κοινές υποθέσεις ξεφεύγουν από την αρμοδιότητα των μαζικών οργάνων και με διάφορες δικαιολογίες αναθέτονται σε ειδικά όργανα.

Αν αφήσουμε να συντελεστεί αυτή η μεταβίβαση, η λαϊκή συμμετοχή και η δραστηριότητα των μαζικών οργάνων θα εξασθενήσουν αναποφεύκτα. Το κενό που θα προκύψει έτσι θα το καταλάβουν γραφειοκρατικοί φορείς ολο και περισσότεροι, που "δουλειά τους θα είναι" να παίρνουν αποφάσεις για ολο και περισσότερα ζητήματα. Και οι άνθρωποι θα καταλήξουν να εγκαταλείψουν τα μαζικά όργανα, όπου για τίποτε σημαντικό πλέον δεν παίρνεται απόφαση, και θα ξαναγυρίσουν στην κατάσταση της κυνικής αδιαφορίας για την "πολιτική", που δεν είναι μόνο ένα χαρακτηριστικό των σημερινών κοινωνιών αλλά ο

ιδιος ο ορος της υπαρξης τους. Τότε, κοινωνιολογοι και φιλοσοφοι θ' ανακαλυψουν σ' αυτην την “αδιαφορια” την “εξηγηση” και τη “δικαιωση” της γραφειοκρατίας (ειναι αναγκη, στο κατω της γραφης, καποιος να φροντιζει για τα κοινα). **12**

Η συγκεκριμενη ζωη λοιπον, και η καθημερινη υπαρξη των ανθρωπων εξαρτωνται αξεχωριστα και απο το τί γινεται στο “γενικο” κοινωνικο και πολιτικο επιπεδο και απο το τί επισυμβαινει στην ιδιαιτερη ομαδα οπου ανηκουν και στις ειδικες δραστηριοτητες στις οποιες μετεχουν. Η διακριση και ο ανταγωνισμος αυτων των δυο σφαιρων ειναι μια απο τις ουσιαστικες εκφρασεις της διακρισης και της αλλοτριωσης στη σημερινη κοινωνια. Σ' αυτο εγκειται η σημασια του αιτηματος για αυτοδιευθυνση των εργατικων Συμβουλιων σε ολους τους τομεις της εθνικης ζωης.

Μια “συμμετοχη” στη γενικη πολιτικη εξουσια που αφηνει τους ανθρωπους χωρις εξουσια στο αμεσο τους περιβαλλον και στη διαχειριση των συγκεκριμενων δραστηριοτητων τους ειναι προφανως φενακη. Το ιδιο ισχυει και για μια “συμμετοχη” ή μιαν “αυτοδιαχειριση” που περιοριζεται πχ, στην επιχειρηση, και εγκαταλειπει τη “γενικη πολιτικη εξουσια” σ' ενα ξεχωριστο στρωμα. Αυτο που συνεπαγονται οι διεκδικησεις των ουγγρικων εργατικων Συμβουλιων ειναι η υπερβαση αυτης της διακρισης κι αυτης της αντιθεσης: *οι ανθρωποι να διευθυνουν τις συγκεκριμενες ομαδες στις οποιες ανηκουν —οχι μονο στα “εργοστασια”, αλλα “σε ολους τους τομεις της κοινωνικης ζωης”— και να μετεχουν στην πολιτικη εξουσια, οχι μ' ενα αλλο αποφορι —σαν “πολιτες” που ψηφιζουν κλπ.— αλλα ακριβως μεσω των διευθυντικων οργανων που ειναι η αμεση εκφραση τους, δηλαδη των Συμβουλιων.* **13** Ετσι εξαφανιζεται το αφηρημενο διλημμα

διαίρεση ή ομοιομορφία της κοινωνίας· έτσι πορευομαστε προς έναν τροπο *συναρμογής* μεταξύ της συνολικής κοινωνίας και των ιδιαίτερων τμημάτων που την αποτελούν.

Είναι έτσι δυνατόν να αποκαλυψουμε, ανεξαρτήτως από κάθε άλλη θεωρηση, τη φενακή που κρυβουν τα γιουγκοσλαβικά “εργατικά Συμβούλια” και η “αυτοδιαχειριση τους των επιχειρησεων”. Δεν μπορούν να έχουν “αυτοδιαχειριση των επιχειρησεων” αν υπάρχουν χωριστά ένας κρατικός μηχανισμός και μια κρατική εξουσία. *Ακόμα και* στο περιορισμένο πεδίο της “αυτοδιαχειρισης της επιχειρησης” οι πρωτοβουλίες και οι δραστηριότητες των εργατών δεν μπορεί παρά να παραλυθούν, και τέλος να εκμηδενίζονται, αν είναι υποχρεωμένες να περιορίζονται σε μερικά δευτερευόντα σημεία που αφορούν στη λειτουργία του εργοστασίου (και ουσιαστικά, στην αύξηση της παραγωγής του). Εν τω μεταξύ, η “Ένωση γιουγκοσλαβών κομμουνιστών” διατηρεί όλη την εξουσία σε όλους τους σημαντικούς τομείς και έτσι, τελικά, *και σε ο,τι γίνεται μέσα στα ίδια τα εργοστάσια.*

Αντιστοίχως, είναι εξίσου δυνατόν να καταλάβουμε γιατί η εξουσία των Συμβουλίων, ή άλλων αναλογικών οργάνων (π.χ. των Σοβιετ στη Ρωσία μετά τον Οκτώβριο του 1917) δεν μπορεί παρά να γίνει γρήγορα μια μορφή κενή, αν την περιορίσουμε μόνο στα “πολιτικά” ζητήματα με την αυστηρή και τρέχουσα σημασία της λέξης. (Αυτή ήταν η γραμμή που εγκωμιάζε ο Λένιν στο χαρτί, όταν μιλούσε για “εξουσία των Σοβιετ”· στην πραγματικότητα έκανε ο,τι μπορούσε για να πάρει το μπολσεβίκικο κομμα όλη την εξουσία -και το πέτυχε).

Γιατί τότε επανεισαγάγουμε και επαναβεβαιώνουμε τη διαίρεση ανάμεσα σε μια σφαίρα “πολιτική” με την πατροπαράδοτη έννοια

και στη συγκεκριμενη υπαρξη των ανθρωπων. Αν Συμβουλια ή Σοβιετ καλουνται μονο και μονο να ψηφιζουν νομους και διαταγματα, να διοριζουν τους κομισαριους, δεν εχουν παρα το αφηρημενο φαντασμα της εξουσιας, ξεκομμενα ετσι απο την καθημερινη ζωη και απο την εργασια του λαου, ολο και πιο μακρια απο τα ενδιαφεροντα και τις ασχολιες των συγκεκριμενων ομαδων, κοιταζοντας (ή μαλλον νομιζοντας πως κοιταζουν) τα μακρινα και γενικα κυβερνητικα προβληματα, τα Σοβιετ ηταν καταδικασμενα να γινουν γρηγορα, στα ματια του λαου (και τουτο, και αν ακομα το μπολσεβικικο κομμα δεν τα εξουσιαζε και δεν τα χειραγωγουσε) απλα “επισημα οργανα” αναμεσα σε άλλα, που δεν του ανηκουν και δε νοιαζονται για τις δικες του εγνοιες.**14**

Αν μιλω για “αυτονομα” μαζικα οργανα, δεν ειναι μονον επειδη πχ, δεν υπακουουν σε ατομα, σε κομματα ή σε “κυβερνηση”. Τα ονομαζω ετσι *διοτι και καθοσον δεν δεχονται την καθιδρυμενη θεσμιση της κοινωνιας*. Αυτό σημαίνει ειδικότερα: πρωτον οτι αρνουνται καθε νομιμοτητα σε μια εξουσια που δεν πηγαζει απ’ αυτα τα ίδια· και δευτερον, οτι αποκρουουν στους κολπους τους τη διαιρεση αναμεσα σ’ εκεινους που αποφασιζουν και σ’ εκεινους που εκτελουν.

Το πρωτο σημειο δεν συνεπαγεται μονο οτι δημιουργουν μια κατασταση “δυσαδικης εξουσιας” ή ακομα οτι τεινουν να αναλαβουν ολη την εξουσια· αλλα οτι *τα αυτονομα οργανα θετουν τα ιδια τον εαυτο τους ως τη μονη νομιμη πηγη αποφασεων, κανονων, ρυθμισεων και νομων*, δηλ. ως οργανα και ενσαρκωσεις μιας νεας θεσμισης της κοινωνιας.

Το δευτερο σημειο συνεπαγεται οτι *καταργουν με τις πραξεις τους τη διαιρεση αναμεσα σε “σφαιρα της πολιτικης” ή της “κυβερνησης”, και “σφαιρα της καθημερινης ζωης”, ως*

ουσιαστικά χωριστές και ανταγωνιστικές -οτι καταργούν μ' άλλα λογία, την διαιρεση αναμεσα στους ειδικους του γενικου, και στους ειδικους των εξορυξεων, των γεωτρησεων, της μολυβδουργιας, της γεωργιας κλπ.

Πραγματι, αυτο το δευτερο σημειο ειναι η συγκεκριμενη εφαρμογη του πρωτου στον αμεσα σημαντικότερο τομεα. Γιατι, εδω και χιλιαδες χρονια, η θεσμιση των “ιστορικων” κοινωνιων στον τομεα της πολιτικης —καθως επισης και το πυρηνικο σχημα της θεσμισης των κοινωνικων σχεσεων σε ολους τους αλλους τομεις— υπηρξε η θεσμιση μιας ιεραρχιας αναμεσα στους ανθρωπους. Αυτη η θεσμιση υπηρξε, ταυτοχρονα και αξεχωριστα, θεσμιση “πραγματικη-υλικη” (ενσαρκωμενη σε κοινωνικα πλεγματα και ατομικες θεσεις, εγγεγραμμενη σε ιδιοκτησιες, προνομια, δικαιωματα, “σφαιρες αρμοδιοτητας”, εργαλεια και οπλα) και θεσμιση μιας κοινωνικης φαντασιακης σημασιας (ή μαλλον ενος μαγματος απο κοινωνικες φαντασιακες σημασιες, που ο πυρηνας του διαφερε αναλογα με τις κοινωνιες) δυναμει της οποιας οι ανθρωποι οριζονται, νοουνται και “δρουν” αμοιβαιως και για τον εαυτο τους, ως “ανωτεροι” και “κατωτεροι” συμφωνα με μια ή περισσοτερες σχεσεις καταταξης κοινωνικα θεσμισμενες.

Η εσωτερικη παραδοχη (interiorisation) [εσωτερικευση] απο τον καθεναν χωριστα και απο ολους, αυτου του διατακτικου ιεραρχιας, ακομα περισσοτερο η αδυναμια σχεδον καθε ατομου να σκεφτει τον εαυτο του και τους αλλους, ητοι να υπαρξει κοινωνικα και ψυχολογικα, χωρις να τοποθετησει τον εαυτο του σ' ενα οποιοδηποτε σημειο (εστω και το κατωτερο) αυτης της ιεραρχιας, υπηρξε και παραμενει ακρογωνιαιος λιθος της θεσμισης των “ιστορικων” κοινωνιων.

Ο σύγχρονος γραφειοκρατικός καπιταλισμός τείνει να ωθησει ως τα άκρα την ιεραρχική οργάνωση και να της δώσει την καθολικότερη μορφή της και την καθαρότερη έκφραση της, θεωρώντας την την κατ'έξοχην “ορθολογική” οργάνωση. **15** Η ιεραρχική και πυραμιδοειδής δομή της πανταχού παρούσας “οργάνωσης” στη σύγχρονη κοινωνία αντικαθίστα την κατά παραδοχή διμερή συνθεση της καπιταλιστικής κοινωνίας σε δύο κυρίες τάξεις. Την έχει πλήρως αντικαταστήσει εδώ και περισσότερο από πενήντα χρόνια στη Ρωσία, και ένα τέταρτο του αιώνα στην ανατολική Ευρώπη και στην Κίνα. Αυτή είναι η δεσποζούσα μορφή των σχέσεων εκμετάλλευσης και καταπίεσης στο σύγχρονο κόσμο. **16**

Αυτή τη δομή και τις συμφυείς της σημασίες, τις αρνούνται και τις ανατρέπουν οι οργανώσεις του τύπου “Συμβούλιο”. **Μόλις όλοι οι ενδιαφερομένοι ιδουν τον εαυτό τους περιβεβλημένον με την εξουσία, αμέσως καταστρέφεται η ιεραρχική δομή και καταργείται η διαίρεση ανάμεσα σ' αυτούς που διευθύνουν και σ' εκείνους που τους περιορίζουν σε εκτελεστικά καθήκοντα.** Αυτή η αποδοχή της εξουσίας στον καθένα υλοποιεί λοιπόν την πλήρη πολιτικήν ισοτήτα. Οι αποφάσεις δεν παίρνονται ούτε από ειδικούς των ειδικότητων ούτε από ειδικούς του γενικού. Πάιρνονται από την κοινότητα αυτών που πρόκειται να τις εκτελέσουν —και που είναι, γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, στην καλύτερη δυνατή θέση να κρίνουν όχι μόνο την αφηρημένην “άριστη προσφοροτήτα” των μέσων ως προς τους σκοπούς, αλλά και τους συγκεκριμένους όρους αυτής της εκτέλεσης, και πάνω απ' όλα, το πραγματικό κόστος: τον κόπο τους, την εργασία τους.

Αυτο συνεπαγεται, στη σφαιρα της παραγωγης πχ, οτι οι αποφασεισ για θεματα που αφορουν εναν ιδιαιτερο τοπο εργασιας —ας πουμε ενα τμημα εργοστασιου— και δεν εχουν επιπτωσεισ στις δραστηριοτητεσ αλλων τμηματων, πρεπει να παιρνονται απο τουσ εργαζομενουσ στο τμημα αυτο. Οπως αλλωστε οι αποφασεισ για θεματα που αφορουν περισσοτερα τμηματα ή ενα διαμερισμα, πρεπει να παιρνονται απο τουσ εργαζομενουσ σ' αυτα τα τμηματα ή σ' αυτο το διαμερισμα· και οι αποφασεισ που αφορουν το εργοστασιο στο συνολο του, απο τη γενικη Συνελευση των εργαζομενων του εργοστασιου, ή απο τουσ εκλεγμενουσ και ανακλητουσ αντιπροσωπουσ των. Ετσι, οι κυριωσ ενδιαφερομενοι μπορουν, σε ελαχιστο χρονο και με ελαχιστο κοστος, να εκτιμησουν αν οι αποφασεισ που παρθηκαν ειναι εκεινεσ που επρεπε, αν ειναι σωστεσ ή οχι.

Ετσι επισης μπορει να αρχισει να δημιουργειται μια εμπειρια τοσο ωσ προς τα θεματα αυτα οσο και για την πραγματικη ασκηση της αμεσησ δημοκρατιασ. Αυτο αποτελει μιαν αλλη διευκρινιση αυτου που ονομαζω αρθρωση (articulation).

“Καμια φορολογια χωρισ βουλη”: αυτο το συνθημα της γεννωμενησ αστικησ ταξησ κατα της μοναρχιασ εκφραζει τελεια και βαθια το πνευμα και τισ δομεσ του κοσμου που η αστικη ταξη δημιουργουσε τοτε στην κλασικη της χωρα. *Καμια εκτελεση χωρισ ιση συμμετοχη ολων στην αποφαση*, αυτο ειναι μια απο τισ βασικεσ αρχεσ μιασ αυτοδιοικουμενησ κοινωνιασ, που βγαινει αμεσα απο τισ διεκδικησεισ και τη δραστηριοτητα των ουγγρων εργατων.

Η καταργηση της *διαιρεσησ* και του ανταγωνισμου μεταξυ ειδικων και μη ειδικων δεν σημαινει προφανωσ την εξαφανιση της διαφορασ τουσ. Η αυτοδιοικηση δεν αξιωνει να παραγνωριζουμε,

να μη λογαριαζουμε καθολου την “αρμοδιότητα” και την ειδικευμενη “γνωση”, παντου οπου υπαρχουν και εχουν νοημα. *Εντελως το αντιθετο.* (Στην πραγματικοτητα, στη σημερινη κοινωνικη δομη ειναι που δεν τις υπολογιζουν, και οι αποφασεισ που παιρνονται, εξαρτωνται πρωτα πρωτα απο τη διαμαχη αναμεσα στις κλικες και τις φατριες, που η καθε μια τους χρησιμοποιει τους “δικους της” ειδικους για σκοπους δικαιολογιας και καλυψης).

Οι ειδικοι δεν καταργουνται. Για να περιορισουμε στην περιπτωση του εργοστασιου, τεχνικοι, μηχανικοι, λογιστες κλπ. ανηκουν στην κοινοτητα· μπορούν και πρεπει να ακουγονται και ως μελη της κοινοτητας και ως κατοχοι ειδικης τεχνικης ικανοτητας. Μια γενικη συνελευση ειναι απολυτως σε θεση ν’ ακουσει ενα μηχανικο που της λεει: “Αν θελετε το Α, οι μονοι τροποι που ξερω για να το κατασκευασετε ειναι ο Χ και ο Ψ· και σας υπενθυμιζω οτι η εκλογη του Χ θα εχει ως συνεπακολουθο το Ω, η εκλογη του Ψ θα εχει ως συνεπακολουθα Τ και Φ”. Ομως στη συνελευση, και οχι στο μηχανικο, αποκειται να αποφασισει να κατασκευασει ή να μην κατασκευασει το Α, και να διαλεξει αναμεσα στο Χ και στο Ψ.

Ασφαλως, ενδεχομενωσ να απαταται. Μα θα της ηταν δυσκολο ν’ απατηθει πιο πολυ απ’ οσο, πχ, η Panamerican Airways, της οποιασ η διευθυνση στηριζομενη στην πραγματογνωμοσυνη εκατονταδων τεχνικων, στατιστικων, θεωρητικων των πληροφοριων, οικονομομετρων, ειδικων της οικονομιας των μεταφορων κλπ, αρκεστηκε να θεωρησει ως ισχυουσα και για το μελλον την καμπυλη της ζητησης αεροπορικων μεταφορων του 1960 —σφαλμα που δε θα το εκανε ενας πρωτοετης φοιτητης μεσης διανοητικοτητας— για να καταληξει σε μια σχεδον χρεωκοπια, απο την οποια χρειαστηκε να τη σωσει η αμερικανικη

κυβερνηση.

Εκείνο που κρινεται εδω είναι κάτι πολύ περισσότερο από τις κατά παραδοση διατυπώσεις για τα όρια κάθε αρμοδιότητας ή τεχνικής και ειδικής γνώσης, που στηρίζονται στη διακρίση μεταξύ “μεσών” και “σκοπών” (ομολογη, λίγο πολύ, με τη διακρίση μεταξύ των “αξιών”, απ’ τη μια μεριά, και των ουδέτερων ή “ελευθερών” από αξίες “οργανών” από την άλλη). Παρομοια διακρίση είναι αφαιρέση, και έχει κάποιαν αξία μόνο σε επί μέρους και συνηθισμένους τομείς, πέρα από τους οποίους γίνεται απατηλή.

Δεν λέμε ότι οι άνθρωποι πρέπει να αποφασίζουν *τί* να κάνουν, και οι τεχνικοί θα τους πουνε τότε *πώς* να το κάνουν. Λέμε: αφού ακουσούν τους τεχνικούς, οι άνθρωποι αποφασίζουν *τί* να κάνουν και *πώς* να το κάνουν. Γιατί το “πώς” δεν είναι ουδέτερο, ούτε το “τί” ασάρκο πνεύμα. “Τί” και “πώς” ούτε ταυτίζονται, ούτε το ένα είναι έξω απ’ το άλλο. Μια τεχνική “ουδέτερη” είναι ασφαλώς αυταπάτη. Μια αλυσίδα συναρμολόγησης συνδέεται μ’ έναν τυπο παραγωγής και με έναν τυπο παραγωγού – και αντιστροφώς. 17

Το αίτημα των ουγγρικών εργατικών Συμβουλίων να καταργηθούν οι νόρμες εργασίας, εκτός αν αποφασίσουν το αντίθετο οι ίδιοι οι εργαζόμενοι, μας επιτρέπει να ιδούμε αυτό το πρόβλημα από μίαν άλλη οπτική γωνία και με τρόπο πιο συγκεκριμένο – ενώ ταυτόχρονα φέρει εν σπέρματι μια καινούργια αντίληψη για την εργασία, τον άνθρωπο και τις σχέσεις τους.

Αν, αφού αποφασίσουμε τι θα κάνουμε, παρομέ ως δεδομένα τα διαφορά τεχνικά “μέσα”, —μηχανήματα, υλικά, κλπ— τότε και η ίδια η ζωντανή εργασία φαίνεται να είναι απλώς ένα μέσο ανάμεσα στ’άλλα, που πρέπει να το χρησιμοποιήσουμε πιο

“ορθολογικά” και πιο “αποτελεσματικά”. Φαίνεται αυτονοητο οτι το “πώς” αυτης της χρησιμοποιοησης πηγαζει απο την αρμοδιοτητα των ενδιαφερομενων τεχνικων, στους οποιους αποκειται να καθορισουν “τον μονο καλον τροπο” να γινει η εργασια, καθως και τον χρονο που της παρεχεται. Γνωριζομε τον παραλογοισμο των αποτελεσματος που προκυπτουν και τη διαρκη συγκρουση που εισαγεται ετσι στη διαδικασια της εργασιας. Αλλα δεν σκοπευομε να καμομε εδω την κριτικη του ανορθολογικου χαρακτηρα του τεϋλορισμου και του καπιταλιστικου (και “σοσιαλιστικου”) “εξορθολογισμου” (rationalisation) της διαδικασιας της εργασιας.

Και η αξιωση να καταργηθουν οι νορμες εργασιας δεν ειναι πια απλως ενα μεσο για τους εργατες να προστατεψουν τον εαυτο τους απο την εκμεταλλευση, την επιταχυνση των ρυθμων, κλπ. Αυτη η διεκδικηση φερει και στοιχεια θετικα υψιστης σπουδαιοτητας. Σημαινει οτι αυτοι που ειναι επιφορτισμενοι να βγαλουν περα μια εργασια, ειναι εκεινοι που εχουν το δικαιομα να αποφασιζουν για το ρυθμο της εργασιας.

Αυτος ο ρυθμος, θεωρουμενος “ορθολογικος” μεσα στο καπιταλιστικο πλαισιο, ως μια απο τις στιγμες της εκτελεσης μιας αποφασης, ως μερος των “μεσων”, δεν ειναι φυσικα καθολου ετσι: ειναι ουσιαστικη διασταση της ζωης του εργατη στην εργασια, δηλαδη της ζωης του μ’ ενα λογο. Και οι εργαζομενοι δεν μπορουν να αντισταθουν στην εκμεταλλευση χωρις να *καμουν* κατι θετικο σχετικα με την ιδια την παραγωγη. Αν οι επιβεβλημενες εξωθεν νορμες καταργηθουν, παλι θα ειναι αναγκη να κανονιστει, με τον ενα ή τον αλλο τροπο, ο ρυθμος της εργασιας, αφου ο χαρακτηρας της συγχρονης παραγωγης ειναι συλλογικος, συνεργατικος.

Το μόνο νοητό όργανο που μπορεί να υπαγορευσει αυτούς τους κανόνες είναι τότε η κοινότητα των ιδίων των εργαζομένων. Οι ομάδες εργατών και οι κοινότητες του τμήματος, του διαμερισματος, του εργοστασίου είναι που θα εγκαθιδρυσουν τη δική τους την πειθαρχία και θα εξασφαλίσουν το σεβασμό της (όπως άλλωστε το κάνουν κι όλες σήμερα, ατύπα και “μη νομιμα”).

Πραγμα που συνεπάγεται την κατηγορηματική αποκρούση της ιδέας ότι «ο άνθρωπος προσπαθεί ν’ αποφεύγει την εργασία... **Ο άνθρωπος είναι ζωοκνηρο**» (Τροτσκι: *Τρομοκρατία και Κομμουνισμός*) ΚΑΙ ότι η πειθαρχία στην εργασία δεν είναι παρά αποτέλεσμα εξωτερικού καταναγκασμού και οικονομικών κινήτρων.

Στα εκμεταλλευτικά συστήματα, η καταναγκαστική οργάνωση της εργασίας δεν αποτελεί απάντηση στην “ανθρωπινή οκνηρία” – αλλά αυτή η “οκνηρία” είναι η φυσική και κατανοητή απάντηση στην εκμετάλλευση και στην απαλλοτρίωση της εργασίας. **18**

Μπορούμε επίσης να διακρίνουμε σε μίαν άλλη σειρά σχέσεων τον εμβρυακό χαρακτήρα των διεκδικήσεων όσον αφορά στην αυτοδιοίκηση και την καταργήση των νόμων. **Μία και δεχτούμε** την αρχή της εξουσίας των ενδιαφερομένων πάνω στις δικές τους τις δραστηριότητες και την απορριψη της διακρίσης μεταξύ “μέσων” και “σκοπών”, δεν μπορούμε να θεωρούμε δεδομένα εξοπλισμούς, εργαλεία και μηχανές. Δεν μπορεί πια να υπάρχει θέμα να επιβάλλονται αυτά τα όργανα πάνω σ’ αυτούς που τα χρησιμοποιούν, από τους μηχανικούς, τους τεχνικούς κλπ, οι οποίοι θα τα εβλεπαν αποκλειστικά με το σκοπό να “αυξηθεί η αποδοτικότητα της παραγωγής”, πράγμα που στ’ αλήθεια, παει να πει: να μεγαλώσει ακόμα πιο πολύ η κυριαρχία του συμπαντος των μηχανών πάνω στους ανθρώπους.

Μια ριζική αλλαγή στις σχέσεις των εργαζομένων με την εργασία τους συνεπάγεται ριζική αλλαγή στη φύση των οργάνων παραγωγής. Πρωτα πρωτα υπονοεί ότι η αποψη *αυτών που τα χρησιμοποιούν* αυτά τα όργανα είναι αυτή που υπερισχύει στο *processus* της συλληψης και της κατασκευής τους. **Ένας σοσιαλισμός της αλυσίδας συναρμολόγησης θα ήταν αντιφάση στους όρους, αν δεν ήταν μια απαισία φενακή. Πρέπει να προσαρμοζόμε τη μηχανή στον άνθρωπο, και όχι τον άνθρωπο στη μηχανή. Αυτό οδηγεί προφανώς στην αποβολή των βασικών χαρακτηριστικών της σημερινής τεχνολογίας – αποβολή που απαιτεί επίσης και τις αναγκαίες αλλαγές στη φύση των τελικών προϊόντων της βιομηχανίας. Στη σημερινή μηχανή αντιστοιχεί το σημερινό χαμηλής ποιότητας προϊόν, κι αυτό το χαμηλής ποιότητας προϊόν απαιτεί αυτόν τον τύπο μηχανής. Και τα δύο συνεπαγονται και τείνουν να αναπαραγούν έναν ορισμένο τύπο ανθρώπου.**

Είναι προφανές ότι προβλήματα πολλά και καθόλου συνηθισμένα, ανακυπτουν σ' όλη αυτήν την πορεία. Αλλά, όσο μακριά κι αν μπορεί να βλέπει κανείς, τίποτε δεν τα κάνει ανυπερβλήτα. Εν πάση περιπτώσει, *δεν είναι περισσότερο ανυπερβλήτα* απ' όσο αυτά που γεννάει κάθε μέρα η σημερινή ανταγωνιστική θεσμίση της κοινωνίας. Αν πχ, οι ομάδες εργατών ορίζουν για τον εαυτό τους το ρυθμό εργασίας τους, εμφανίζεται το πρόβλημα και της “ισότητας” των ρυθμών μεταξύ των διαφόρων ομάδων —μ'άλλα λόγια, της δικαιοσύνης και της εντάξης των διαφορών αυτών ρυθμών στη συνολική διαδικασία της παραγωγής.

Αυτά τα δύο προβλήματα υφίστανται σήμερα, και στην πραγματικότητα δεν έχουν “λυθεί”. Θα είναι σημαντική προοδος όταν διατυπωθούν και συζητηθούν ανοιχτά. Και είναι πιθανόν ότι

οχι μονον ιδεες ισοτητας, αλλα και η αλληλεξαρτηση των διαφορων σταδιων της διαδικασιας της εργασιας (καθως και, σε μια βαθμιδα που συντομα θα ακολουθησει, η εναλλαγη των ατομων μεταξυ τμηματων, υπηρεσιων κλπ.) θα οδηγησουν την κοινοτητα των εργαζομενων να μην ανεχεται ομαδες που θα ειχαν την ταση να κανουν τη ζωη τους πολυ ευκολη.

Με αναλογον τροπο, η κατασκευη των μηχανων συμφωνα με την αποψη αυτων που τις χρησιμοποιουν θα απαιτουσε στενη και μονιμη συνεργασια μεταξυ αυτων που τις χρησιμοποιουν και των εργατων που κατασκευαζουν τις μηχανες. Γενικότερα, μια συλλογικη οργανωση της παραγωγης —και ολων των αλλων κοινωνικων δραστηριοτητων— συνεπαγεται φυσικα ενα μεγαλο βαθμο κοινωνικης ευθυνης και αμοιβαιου ελεγχου. Θα πρεπει οι διαφοροι τομεις της κοινοτητας να συμπεριφερονται κατα τροπον υπευθυνο και να δεχονται να παιζουν το ρολο τους στην ασκηση του αμοιβαιου ελεγχου. Μια πλατια και διαρκης δημοσια συζητηση των κοινων προβληματων, καθως και η δημιουργια δικτυων αντιπροσωπων των οργανωσεων βασης, φαινεται προφανως να ειναι τα ενδεδειγμενα οργανα και φορεις για τον συντονισμο των κοινωνικων δραστηριοτητων.

Δεν μπορουμε εδω να συζητησομε τα ακομα πιο γενικα, πιο σημαντικα και πιο δυσκολα προβληματα που θα αντιμετωπισει μια κοινωνια κολεκτιβικη, κοινοτικη, σχετικα πχ με την ολοκληρωση και τον προσανατολισμο της “συνολικης οικονομιας” —ή αλλων κοινωνικων δραστηριοτητων— με την αλληλεξαρτηση τους, με τον γενικο προσανατολισμο της κοινωνιας, και ουτω καθεξης. **19**

Πραγματι, οπως προσπαθησα να το υπογραμμισω εδω και πολυν καιρο, το καιριο προβλημα μιας μετεπαναστικης κοινωνιας δεν

είναι το πρόβλημα της “διαχείρισης της παραγωγής” ούτε της οργάνωσης της οικονομίας. Είναι το κυρίως *πολιτικό* πρόβλημα — αυτό που θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε το *αρνητικό του προβλήματος του Κρατους*: ήτοι, *η ικανότητα της κοινωνίας να εγκαθιδρύσει και να διατηρήσει την ρητή και συγκεκριμένην ενότητα της χωρίς να έχει αναλάβει αυτό το “καθήκον” ένα χωριστό και σχετικά αυτονομο όργανο — ο μηχανισμός του Κρατους.*

Αυτό το πρόβλημα — κάνομε μια παρενθεση— ο κλασικός μαρξισμός και ο ίδιος ο Μαρξ *πραγματι* το αγνόησαν. Μαζί με την ιδέα της αναγκαιότητας της καταστροφής του Κρατους, ως διακεκριμένου και οιονει αυτονομου μηχανισμού, δεν ελάβαν θετικά υποψη και το πολιτικό πρόβλημα. Το πρόβλημα μάλλον το “εξαφάνισαν” (μυθικά, εννοείται) μέσα στην προοπτική της εκδηλής, “υλικής” ενοποίησης και ομοιομορφίας που η ανάπτυξη του καπιταλισμού θα γεννούσε δηθεν στην κοινωνία.

Η “πολιτική” για τον Μαρξ, τον Λενιν κλπ, είναι η πάλη εναντίον της αστικής τάξης, η συμμαχία με τις άλλες τάξεις κλπ, με λίγα λόγια η εξαφάνιση των “υπολοίπων του παλαιού κόσμου”. Δεν είναι η θετική θεσμίση και οργάνωση του καινούριου κόσμου. *Για τον Μαρξ, σε μια κοινωνία 100% προλεταριακή, δε θα υπήρχε και δε θα μπορούσε να υπάρξει πολιτικό πρόβλημα* (εδώ βρίσκεται μια από τις σημασίες της άρνησης του να προπαρασκευασεί “συνταγές για τις σοσιαλιστικές κουζίνες του μελλοντος”). Αυτό το χαρακτηριστικό έχει τις ρίζες του βαθιά μέσα στην φιλοσοφία του της ιστορίας: σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα, ίσως· αλλά αν δεν έχουμε βαρβαρότητα, τότε έχουμε σοσιαλισμό – και ο σοσιαλισμός είναι προσδιορισμένος.

Η ειρωνία της ιστορίας θελήσε η πρώτη νικηφόρα επανάσταση να γίνει σε μια χώρα όπου ο πληθυσμός, είναι το λιγότερο που μπορούμε να πούμε, δεν έγινε “ενιαίος και πειθαρχημένος από την ίδια τη διαδικασία της καπιταλιστικής παραγωγής”. Και επωμίζεται το μπολσεβίκικο κομμα και η ολοκληρωτική τρομοκρατία του Σταλιν τη φροντίδα να κάνει ενιαία και ομοιομορφή τη ρωσική κοινωνία. Ευτυχώς, η επιτυχία τους δεν υπήρξε ολοκληρωτική.

Ωστόσο *εμείς* δεν μπορούμε να βρούμε την απάντηση στο πρόβλημα της ενότητας της μετεπανάστατικής κοινωνίας σε μια ανυπαρκτή διαδικασία “αντικειμενική-υποκειμενική”, που φέρνει την ομοιομορφία. Δεν θα μπορούσαμε αλλωστε, ακόμα και αν υπήρχε. Δεν είναι ποτέ δυνατόν να εξαφανισουμε το πολιτικό πρόβλημα καθαυτο. Η ενότητα της μετεπανάστατικής κοινωνίας δεν θα μπορεί να πραγματοποιηθεί —δηλαδή να αναδημιουργείται σταθερά— παρά μέσω της διαρκούς *ενοποιητικής δραστηριότητας* των συλλογικών οργάνων.

Και αυτό προϋποθέτει φυσικά, την καταστροφή κάθε χωριστού “κρατικού μηχανισμού” —αλλά και την υπαρξη και τη συνεχή αναπλαση των *πολιτικών θεσμών*, πχ τα συμβουλία και τα δικτυα τους, που δεν θα είναι *ανταγωνιστικοί* με την “πραγματική κοινωνία”, μα ούτε και *ταυτοί* με την κοινωνία αυτήν. Και απ’ αυτή την αποψη δεν βρισκομε καμία μαγική εγγυηση ότι θα επιτευχθεί ευκολα μια κοινωνική ομοφωνία, και ότι όλες οι τυχόν προστριβες μεταξύ τομεων της κοινοτητας θα εξαφανιστουν.

Τίποτε δεν βεβαιώνει ότι —και με τη βοήθεια τάσεων που θα εβγαίναν από τους υφισταμένους κοινωνικούς ανταγωνισμούς— δεν θα εμφανιζόταν ένα νέο στρώμα που θα ζητούσε να καταλάβει μόνιμα ποστα εξουσίας, προετοιμαζοντας έτσι την παλινорθωση

και της διαιρεσης μεταξυ διευθυνων και εκτελεστων, και ενος χωριστου κρατικου μηχανισμου. Αλλα, για ολα αυτα, δεν μπορουμε να παμε πιο περα απο την εξης θεση του ζητηματος:

-Η τα αυτονομα συλλογικα οργανα του λαου θα μπορεσουν να βρουν μια λυση, ή μαλλον μια *διαδικασια* λυσεων, στο προβλημα της διατηρησης της κοινωνιας ως διαφορισμενης ενοτητας,

-Η, αν οι μαζες αποδειχουν ανικανες να προχωρησουν προς αυτην την κατευθυνση, λυσεις “υποκαταστασης” θα επιβληθουν αναγκαια —με τις μορφες π.χ. της εξουσιας ενος “επαναστατικου κοματος” και της επανασυγκροτησης μιας μονιμης γραφειοκρατιας. Ο “παλιος κυκεωνας” θα αναστηνοταν τοτε *ipso facto*.

Οχι πως εμεις δεν ξερομε τον δρομο. Δεν *υπαρχει* δρομος· δρομος που να ειναι ηδη χαραγμενος. Θα τον ανοιξει η συλλογικη και αυτονομη δραστηριοτητα των ανθρωπων, αν ειναι τετοια. Ξερομε ομως ποιος δεν ειναι ο δρομος, και ξερομε ποιος ειναι ο δρομος που οδηγει σε μιαν ολοκληρωτικη γραφειοκρατικη κοινωνια.

Η ουγγρικη επανασταση δεν ειχε ουτε το χρονο ουτε τη δυνατοτητα ν’ αντιμετωπισει αυτα τα προβληματα. Παντως, στο μικρο διαστημα της αναπτυξης της, οχι μονον αφανισε την ποταπη απατη του σταλινικου “σοσιαλισμου”, αλλα και εθεσε μερικα απο τα πιο σημαντικα προβληματα που εχει ν’ αντιμετωπισει η επαναστατικη ανοικοδομηση της ανθρωπινης κοινωνιας, και εδωσε μερικα πρωτα σπερματα απαντησεων σ’ αυτα.

Δεν οφειλομε μονο να τιμουμε τον ηρωικο αγωνα του ουγγρικου λαου: στην κριση του και την αποφαση του να διευθυνη ο ιδιος τη

συλλογική ζωή του, και γι' αυτό το σκοπό ν' αλλάξει ριζικά θεσμούς της κοινωνίας που αναγονται στην αρχή των ιστορικών χρόνων, οφείλομε να αναγνωρίσομε μίαν από τις δημιουργικές πηγές της σύγχρονης ιστορίας.

Αυγουστος 1976

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1.

“Η προλεταριακή επανάσταση εναντίον της γραφειοκρατίας”, *Socialisme ou Barbarie*, No 20 (Δεκεμβριος 1956)· αναδημοσιεύεται στο *La Societe bureaucratique*, vol. 2, Paris 10/18, 1973, σελ. 277-278.

Το παρόν κείμενο προϋποθέτει εκ μέρους του αναγνώστη κάποιαν εξοικείωση με τα κύρια γεγονότα, που σχετίζονται με τα συμβάντα του 1956 στην Ουγγαρία, και ιδίως, τη συνθεση, τις δραστηριότητες και τις διεκδικήσεις των εργατικών Συμβουλίων. Τα τεύχη 20 και 21 (Μαρτης 1957) του *Socialisme ou Barbarie* είναι κυρίως αφιερωμένα στα γεγονότα του 1956 στην Ουγγαρία και στην Πολωνία και περιεχουν ντοκουμέντα και κείμενα οφειλομένα σε προσφυγές που είχαν λάβει μέρος στην ουγγρική επανάσταση. Για ορισμένες βιβλιογραφικές παραπομπές, βλ. *La Societe bureaucratique* ο.π. σελ. 265.

2.

Πρβλ. το αρθρο οπου παραπεμπω, στη σημειωση 1, ιδιως σελ 278-307· επισης “Sur le contenu du Socialisme, III: La lutte des ouvriers contre l’organisation ou l’entreprise capitaliste” *S. ou B.* No 23 (Ιανουαριος 1958)· αναδημοσιευεται στο *L’ experience du mouvement ouvrier* τομ. 2, Paris, 10/18, 1974 σελ. 9-88. Το εκτακτο βιβλιο του Ουγγρου Miklos Harasjti, *Salaire aux pieces. Ouvrier dans un pays socialiste*, Paris, Ed. du Seuil, 1976, αποδειχνει ακομα μια φορα την πληρη *ταυτοτητα* της φυσης των σχεσεων παραγωγης και της οργανωσης της διαδικασιας της εργασιας μεταξυ των “καπιταλιστικων” εργοστασιων της Δυσης και των “σοσιαλιστικων” εργοστασιων της Ανατολης.

3.

Συζητησα στον καιρο τους τα γεγονοτα της Πολωνιας στο “La voie polonaise de la bureaucratisation”. *S. ou B.* No 21 (Μαρτιος 1957), αναδημοσιευμενο στο *La Societe Bureaucratique*, τομ. 2 σελ. 339-371.

Αξιζει να παραθεσουμε ενα αμιμητο λιγο μακρυ κειμενο του E. Mandel· ετσι ο αναγνωστης θα πεισθει πως δεν αφηνω τον εαυτο μου να φτασει σε υπερβολη πολεμικης:

«Η σοσιαλιστικη δημοκρατια θα εχει να δωσει κι αλλες μαχες στην Πολωνια. Ομως η κυρια μαχη, αυτη που επετρεψε σε εκατομμυρια προλεταριους να *ξαναταυτιστουν με το εργατικο Κρατος*, εχει ηδη κερδηθει.» Και παρακατω: «Η πολιτικη επανασταση που συνταραξε εδω κι ενα μηνα την Ουγγαρια γνωρισε ενα *ξετυλιγμα* πιο σπασμωδικο και πιο ανισομετρο απ’ οσο η πολιτικη επανασταση στην Πολωνια. Δεν φτερουγισε οπως αυτη απο νικη σε νικη (sic)... Κι αυτο, γιατι, αντιθετα απ’ ο,τι εγινε στην Πολωνια, η ουγγρικη επανασταση ειχε μια *στοιχειακη και αυθορμητη εκρηξη*. Η λεπτη *αλληλεπιδραση* μεταξυ των *αντικειμενικων* και των *υποκειμενικων* παραγοντων, μεταξυ της *πρωτοβουλιας* των *μαζων* και της *οικοδομησης μιας νεας ηγεσιας*, μεταξυ της

πιεσης εκ των κατω και της κρυσταλλωσης μιας αντιπολιτευτικης ομαδος επανω στην κορυφη του κομμουνιστικου κομματος, αλληλεπιδραση που εξασφαλισε την πολωνικη [;!] νικη, ελειψε στην Ουγγαρια». *Quatieme internationale*,

Δεκεμβριος 1956, σελ. 22-23 (οι υπογραμμισεις δικες μου).

Σπανια εκφραστηκαν με μεγαλυτερη σαφηνεια —και σε πιο ευταπελο υφος— η γραφειοκρατικη ουσια του τροτσικισμού, η φυση του ως εξοριστης φραξιας του σταλινισμού, ο ποθος του ν’ αποκαταστησει το μηχανισμο του κομματος με την ευκαιρια μιας φραξιονιστικης παλης στους κολπους του και μιας “πιεσης της βασης”.

4.

Αναφερομαι στα σημεια που θεωρω πιο σημαντικα, ετσι οπως διατυπωθηκαν ηδη στις 28-29 Οκτωβριου 1956. Οσο απιστευτο κι αν φανει, οι διεκδικησεις των Συμβουλιων μετα την 11η Νοεμβριου (δηλαδη μετα την ολοκληρωτικη καταληψη της χωρας απο τον ρωσικο στρατο και μετα τη σφαγη χιλιαδων προσωπων) ηταν ακομα πιο ριζικες, γιατι περιλαμβαναν τη συγκροτηση οπλισμενων εργατικων πολιτοφυλακων και τη δημιουργια Συμβουλιων σε ολους τους κλαδους δραστηριοτητας, *ακομα και στις κυβερνητικες λειτουργιες.*

5.

Δε μιλαω εδω για τα προσωπα καθαυτα παρα για το νοημα της συμπεριφορας τους. Σ’ αυτα εδω που λεω δεν εχει θεση η προσωπικη τραγωδια του Λουκατς (ή του Ναγκυ κλπ). Ειδικοτερα οσον αφορα στον Λουκατς, τον εγγελιανο μαρξιστη, θα πηγαινε πραγματικα παρα πολυ να τον κατηγορησει κανεις παρα να κλαψει για το “υποκειμενικο του δραμα”.

6.

Το υλικό που βρίσκουμε στο E.P. Thompson, *The Making of the English Working Class* (Gollancj, 1963· εκδ. Penguin, 1968) φωτίζει αρκετά αυτό το σημείο.

7.

Κάνει μεγαλύτερη εντύπωση η παρατήρηση ότι, παρόλο αυτό το προηγούμενο και παρά την αναγνώριση από τον Μαρξ της βασικής σημασίας της *μορφής* της Κομμουνας, η πρώτη αντίδραση του Λενιν στην αυθόρμητη εμφάνιση των Σοβιετ κατά την επανάσταση του 1905 ήταν αρνητική και εχθρική. Ο λαός δρούσε διαφορετικά από εκείνο που αυτός, ο Λενιν, είχε κρίνει —με βάση τη “θεωρία” του— ότι επέτρεπε να κάνει ο λαός.

8.

Υποθετική αντικατάσταση μιας αρχικής εννοιας που δεν επιβεβαιώνεται άμεσα. Στα λατινικά *spons* δεν είναι εν χρήση στην ονομαστική· στις άλλες πτώσεις συνηθώς αποδίδεται με το “βουληση”. Αλλά το ελληνικό *σπενδω* (απ’ όπου *σπονδη*) σημαίνει χυνω υγρο, κανω υγρή θυσία (όπως το χιτιτικό *sipant, ispant*)· η αρχική του έννοια δύσκολα μπορεί να διαφοριστεί από το *λειβω, χεω*. Βλ. E. Benveniste Λεξικό..., τομ.2, σελ.209 και 224.

9.

Η αρχή της “ταυτότητας”, στην οποία στηρίζεται όλη η κληρονομημένη φιλοσοφική και επιστημονική σκέψη, ισοδυναμεί με τη βεβαίωση ότι ένα τέτοιο “πέραν”, αν και όταν υφίσταται, πάντα είναι μονον “ο βαθμός της αγνοίας μας”. Την συνοδεύει η πεποίθηση ότι μπορούμε, *de jure*, να ελαττώσουμε αυτόν τον βαθμό στο μηδέν. Η πιο συντομη απάντηση σ’ αυτό είναι: *Ιδου η Ροδος, ιδου και το πηδημα*.

Μπορούμε με πλήρη εμπιστοσύνη να καθίσουμε και να περιμένουμε την ημέρα που η διαφορά ανάμεσα στο *Τριστανος και Ιζολδη* και στο σύνολο των “αιτιών” του και των “ορών” του (αστική κοινωνία του 1850, εξέλιξη των οργάνων και της ορχήστρας, υποσυνείδητο του Wagner κλπ.) θα μειωθεί στο μηδέν.

10.

Μονολογι θα μπορούσαμε φυσικά να “εξηγήσουμε” γιατί αυτός ο τυπός επανάστασης δεν πραγματοποιήθηκε το 1956 στην Αιγύπτο, στο Ιράν ή στην Ιαβα.

11.

Για μίαν άλλη διασαφήνιση αυτού του τυπού “επιχειρημάτων”: είναι ακριβές ότι μία από τις κυρίες διαφορές μεταξύ Πολωνίας και Ουγγαρίας του 1956 εγκείται στην ικανότητα του πολωνικού Κ.Κ. να “προσαρμοστεί” στα γεγονότα — ενώ το ουγγρικό Κ.Κ. δεν μπόρεσε να το κάνει. Αλλά *γιατί* το πολωνικό Κ.Κ. επέτυχε εκεί όπου το ουγγρικό Κ.Κ. απέτυχε; Διότι στην Πολωνία, ακριβώς, το κίνημα *δεν πήγε αρκετά μακριά*, πράγμα που επέτρεψε στο Κ.Κ. να συνεχίσει να υπάρχει και να παίζει το ρόλο του — ενώ στην Ουγγαρία η βιαιότητα και ο ριζοσπαστικός χαρακτήρας του κινήματος πολύ γρήγορα εκμηδένισαν το Κ.Κ. Και αυτό “εξηγεί” επίσης, ως ένα σημείο, τη διαφορετική στάση του Κρεμλίνου σε καθεμία από τις δύο περιπτώσεις. Όσο το γραφειοκρατικό κομμα στην Πολωνία επιζούσε και κρατούσε, κούτσα στραβά, τα ήνια, η γραφειοκρατία της Μόσχας πίστευε, και όχι άδικα, ότι μπόρουσε να αποσχει από μίαν ενοπλή επέμβαση και να μανουβράρει, εν όψει της βαθμιαίας αποκατάστασης της γραφειοκρατικής δικτατορίας, πράγμα που στο τέλος έτσι έγινε. Παρομοία μανουβρά φαινόταν αδύνατη στην Ουγγαρία,

οπου το Κ.Κ. ειχε αφανιστει και τα εργατικα Συμβουλια επιβεβαιωναν καθαρα την προθεση τους να διεκδικησουν την εξουσια και να την ασκησουν.

12.

Ο καθενας, στη σημερινη κοινωνια, ειχε τη δυνατοτητα, σε περιορισμενη κλιμακα, να παρατηρησει αυτο το σπειρωμα του γραφειοκρατικου εκφυλισμου και της απαθειας στη ζωη των πολιτικων και συνδικαλιστικων οργανωσεων.

13.

Ειναι αληθεια οτι στην Ουγγαρια, υπηρξαν αιτηματα για ελευθερες εκλογες για την αναδειξη νεου κοινοβουλιου — και οτι αυτα τα αιτηματα ειχαν, φαινεται, την υποστηριξη των Συμβουλιων. Αυτο ηταν ολοφανερα μια κατανοητη αντιδραση στην προηγουμενη κατασταση πραγματων, στην κατασταση της γραφειοκρατικης δικτατοριας. Το προβλημα των αντιστοιχων ρολων και εξουσιων αυτου του κοινοβουλιου και των Συμβουλιων, αν η επανασταση ειχε τη δυνατοτητα να αναπτυχθει, μενει φυσικα ανοιχτο. Κατα τη γνωμη μου η αναπτυξη της εξουσιας και των δραστηριοτητων των Συμβουλιων θα κατεληγε ειτε στη βαθμιαια ατροφια του κοινοβουλιου ειτε σε αντιπαραθεση μεταξυ αυτου και των Συμβουλιων.

14.

Πρβ. το αρθρο μου “Socialisme ou Barbarie” στο *Socialisme ou Barbarie*, No 1, Μαρτιος 1949, αναδημοσιευμενο τωρα στο *La Societe bureaucratique*, τομ. 1, ιδιως σελ. 164-173. Επισης “Le role de l’ ideologie bolchevique dans la naissance de la bureaucratique” στο *S. ou B.* No 35, Ιανουαριος 1964 αναδημοσιευμενο τωρα στο *L’ experience du mouvement ouvrier*, τομ. 2 σελ. 384-416.

Όσο απίστευτο κι αν φαίνεται, ο Λενιν και ο Τροτσκι βλέπανε στην οργάνωση της εργασίας, στη διεύθυνση της παραγωγής κλπ. προβλήματα καθαρώς *τεχνικά*, που δεν είχαν τίποτε να κάνουν, κατά τη γνώμη τους, με τη “φύση της πολιτικής εξουσίας”, η οποία παρεμνε “προλεταριακή”, εφόσον την ασκούσε το “κομμα του προλεταριάτου”. Ηχώ αυτού είναι ο ενθουσιασμός τους για την καπιταλιστική “ορθολογική” της παραγωγής, τον τεύλορισμο, την εργασία με το κομματι κλπ. Ότι αυτή η στάση ανταποκρίνεται πραγματι στη σκεψη του ίδιου του Μαρξ στα βαθυτερα της στρωματα, προσπαθησα να το δειξω στο δευτερο απ’ τα αρθρα που αναφερα παρα πανω και σε πολλα αλλα κειμενα.

15.

Προσπαθησα να δειξω οτι αυτη η “ορθολογική” οργανωση είναι πραγματι, απ’ την ουσια της και τη φύση της, *ανορθολογική*, γεματη αντιφασεις και ασυνεπειες, στο *Sur le contenu du socialisme*, II, <http://is.gd/9O4tUL> S. ou B No 22 Ιουλιος 1957· “Sur le contenu du socialisme, III”, που αναφερω στη σημειωση 2 παραπανω· “Le mouvement revolutionnaire sous le capitalisme moderne, II” S. ou B. No 32 Απριλιος 1961. *Δεν μπορεί να υπαρξει “ορθολογική” βαση για μια ιεραρχικη-γραφειοκρατικη οργανωση στις συγχρονες συνθηκες (εν αντιθεσει, πχ. με τις συνθηκες του “μανταρινατου της Κινας”)*. “Γνωση”, “ταλεντο”, “πειρα” *επρεπε να είναι τα κριτηρια επιλογης και διορισμου: και δεν μπορούν να είναι. Οι “λυσεις” των προβληματων που αντιμετωπιζει η οργανωση (επιχειρηση, διοικηση, κομμα κλπ) καθοριζονται απο τα ασταθη αποτελεσματα της παλης για την εξουσια, που μονιμως κανουν μεταξυ τους ανταγωνιστικες γραφειοκρατικες ομαδες, ή μαλλον κλικες και φατριες, που είναι, οχι τυχαία ή*

ανεκδοτικά φαινόμενα, παρά κεντρικά στοιχεία στη λειτουργία του γραφειοκρατικού μηχανισμού. Η ιδέα μιας “τεχνοδομής” καθαυτήν είναι φενακή: είναι αυτό που η γραφειοκρατία θα ήθελε να πιστευτεί ο κόσμος. Αυτοί που είναι στην κορυφή, είναι εκεί όχι ως ειδικοί σ’έναν τεχνικό τομέα, αλλά ως ειδικοί στην τέχνη ν’ αναρριχώνται σε όλη την κλίμακα της γραφειοκρατίας. Κατά την επέκτασή του, ο γραφειοκρατικός μηχανισμός είναι αναγκασμένος να αναπαράγει στους κόλπους του τη διαίρεση της εργασίας που επιβάλλει ολό και περισσότερο στο σύνολο της κοινωνίας. Έτσι καταλήγει να είναι χωρισμένος, ξένος προς τον εαυτό του, και προς την δημιουργική ουσία των προβλημάτων. Καθε “ορθολογική” σύνθεση γίνεται έτσι αδύνατη. Ωστόσο πρέπει βεβαίως να υπάρξει κάποια σύνθεση. Πρέπει βεβαίως στο τέλος να ληφθούν αποφάσεις. Και λαμβάνονται – στο οβάλ Γραφείο (ή κάτω από τους τρούλους του Κρεμλίνου, αντιστοιχώς) ανάμεσα στους Νίξον τους Ερλίχμαν, τους Χαλντεμαν και άλλους μικροεγκληματίες νοημοσύνης κάτω απ’ το κανονικό. Είναι η αποθέωση της “τεχνοδομής” της “επιστημονικής διοίκησης” κλπ. – όπως οι επιδοτήσεις της Λοκχηντ είναι η αποθέωση του “τελειώς τελείου συναγωνισμού”, της “αρίστης λειτουργίας με τους μηχανισμούς της ελεύθερης αγοράς” και λοιπά, προσφιλή στους καθηγητές της οικονομίας.

16.

Αυτό είναι ανίκανοι να το ιδούν οι σημερινοί μαρξιστές, που επιμένουν να μιλάνε για “παραγωγή εμπορευμάτων” στην Δύση και για σοσιαλισμό”, όσο “εκφυλισμένος” και “παραμορφωμένος” κι αν είναι, στην Ανατολή.

17.

Η ιδέα μιας τεχνικής “ουδετερης”, καθώς και η ιδέα ότι ο καπιταλιστικός “εξορθολογισμός” είναι εξορθολογισμός χωρίς εισαγωγικά, είναι κεντρική, αν και λίγο πολύ κρυμμένη στη σκέψη του Μαρξ. Πβλ. τα κείμενα που αναφέρω στις σημειώσεις 13 και 14 παραπάνω.

18.

Φτάνουμε στα ίδια συμπεράσματα όταν εξετάζουμε την πραγματικότητα της παραγωγής, δηλαδή τη συμπεριφορά και τους αγώνες των εργαζομένων σ’ όλο τον βιομηχανικό κόσμο, στην Ανατολή όσο και στη Δύση. Εναντίον της καταναγκαστικής “οργανωσης” και της “πειθαρχίας στην εργασία”, που επιβάλλονται απ’ έξω, οι εργάτες αγωνίζονται σταθερά, παντού. Αυτός ο αγώνας δεν είναι, και δεν μπορεί να είναι, αποκλειστικά “αρνητικός”. Δεν είναι μόνο αγώνας “εναντίον της εκμεταλλεύσης”, είναι αναγκαστικά, και ταυτόχρονα, αγώνας για μίαν άλλη οργάνωση της παραγωγής. Οι εργαζόμενοι μαχονται εναντίον της εκμεταλλεύσης μέσα στην παραγωγή, δηλαδή ως εργάτες πάνω στην εργασία τους, και για να μπορούν να κάνουν την εργασία τους (αλλιώς χάνουν ή τη θέση τους ή χρήματα). Για να το κάνουν αυτό, πρέπει το μισό χρόνο να εργαζονται *εναντίον των κανόνων* – γιατί το να εργαζονται σύμφωνα με τους κανόνες (working to rule, “απεργία ζηλού”) είναι το καλύτερο μέσο να προκαλέσουν άμεσα χάος στην παραγωγή (ακόμα ένα ωραίο δείγμα της “ορθολογικότητας” της καπιταλιστικής παραγωγής). Έτσι οι ατυπες ομάδες εργατών έχουν από τώρα να ορίσουν και να εφαρμόσουν, όχι απλή αλλά διπλή “πειθαρχία στην εργασία”. Πειθαρχία που αποβλέπει ταυτόχρονα να “πολεμήσει τον εργοδότη” και να προετοιμάσει μια “δίκαιη ημέρα εργασίας” (a fair day’s work).

19.

Εξετάσα μερικά απ' αυτά τα προβλήματα —τα πιο “άμεσα”
κατά τη γνώμη μου— στο “Sur le contenu du socialisme II”
Ιούλιος 1957, που αναφερα στη σημ. 15 παραπάνω.